

• • •

Evaluatie pilot Alcoholmeter 2017

A. Kruise
J. de Muijnck

Breuer
ONDERZOEK & INTRAVAL
ADVIES

Evaluatie pilot Alcoholmeter 2017

December 2018

Colofon

© WODC, ministerie van Justitie en Veiligheid, Den Haag
Auteursrechten voorbehouden

December 2018

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Tekst:	A. Kruise, J. de Muijnck
Opmaak:	M. Haaijer
Opdrachtgever:	WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid
ISBN:	978 90 8874 264 4

VOORWOORD

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft onderzoeks- en adviesbureau Breuer&Intraval de pilot alcoholmeter 2017 geëvalueerd. Oorspronkelijk kende de evaluatie twee doelen. Het eerste doel was het evalueren van het uitvoeringsproces. Hierbij gaat het om een procesevaluatie. Het tweede doel van de evaluatie was het vaststellen van de effecten van het dragen van de alcoholmeter op het overmatig consumeren van alcohol en het plegen van geweldsdelicten. Het tweede onderdeel is vanwege de lagere instroom aangepast. Niet de effecten zijn onderzocht, maar de ervaringen met de alcoholmeter. In overleg met de begeleidingscommissie heeft de gehele evaluatie meer het karakter van een procesevaluatie gekregen.

Het onderzoek is uitgevoerd door de (senior)onderzoekers Annelies Kruise (projectleider), Ralph Mennes, Jorine de Muijnck en Irene Schoonbeek. Judith van der Molen, Elif Cankor en Karst Tjoelker hebben geassisteerd bij de dataverzameling.

Graag willen wij de leden van de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van prof. dr. C. van den Bos (Universiteit Utrecht) bedanken voor de betrokken en deskundige wijze waarop zij het onderzoek hebben begeleid. De commissie bestond verder uit: dr. J. Diehle (WODC, in de beginperiode van de evaluatie tijdelijk vervangen door drs. L.F. Heuts; drs. I.L. van Erpecum (Ministerie van Justitie en Veiligheid); dr. K.P.C. Kuypers (Universiteit Maastricht); drs. A. Menger (Hogeschool Utrecht); en dr. E. Vedel (Arkin Jeugd & Gezin).

Daarnaast willen we onze dank uitspreken aan de medewerkers van Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG), de medewerkers van Reclassering Nederland, de dragers van de alcoholmeter, de officieren van justitie en de advocaten die aan het onderzoek hebben meegewerkt. Zonder hen was het onderzoek niet mogelijk geweest.

Namens Breuer&Intraval,

Annelies Kruise
Jorine de Muijnck

Groningen-Rotterdam
December 2018

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Samenvatting	I
Summary	III
1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 Pilot Alcoholmeter	2
1.3 Probleemstelling en onderzoeksvragen	3
1.4 Leeswijzer	4
2 Methodologische verantwoording	7
2.1 Reconstructie interventielogica	7
2.2 Procesevaluatie	9
2.3 Imagostudie	12
3 Interventielogica	15
3.1 Doelstelling	15
3.2 Doelgroep en werkwijze	16
3.3 Veronderstelde werkzame mechanismen	18
3.4 Contextfactoren en neveneffecten	20
4 Verloop pilot	23
4.1 Instroom	23
4.2 Uitvoering	26
5 Draggers en ervaringen	31
5.1 Achtergrondkenmerken dragers	31
5.2 Ervaringen dragers	31
5.3 Bekendheid en oordeel	33
6 Ervaringen alcoholmeter	37
6.1 Alcoholgebruik	37
6.2 Delictgedrag	39
6.3 Verschillende leefgebieden	40
7 Conclusies	43
7.1 Vier redenen lagere instroom	43
7.2 Procedures en monitoring	44
7.3 Redelijk betrouwbaar	45
7.4 Deelnemers redelijk positief	46
7.5 Oordeel	47
7.6 Ten slotte	47

SAMENVATTING

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft onderzoeks- en adviesbureau Breuer&Intraval de pilot alcoholmeter 2017 geëvalueerd. Deze pilot is uitgevoerd in de regio's Rotterdam en Oost-Nederland.

In de oorspronkelijke opzet was het de bedoeling om 100 dragers mee te nemen in het onderzoek. Gedurende de pilot hebben echter slechts 26 cliënten de alcoholmeter gedragen. Bij 18 van hen is na de draagtijd van 75 dagen een vragenlijst afgenomen, terwijl 14 (van de 18) ook hebben meegedaan aan de meting drie maanden na het afsluiten van de alcoholmeter. Daarnaast zouden 100 cliënten, die wel in aanmerking kwamen voor het dragen van de alcoholmeter maar dit niet wilden, fungeren als controlegroep. Dit is niet gelukt vanwege het lage aantal cliënten dat door de reclassering werd geselecteerd voor het dragen van de alcoholmeter.

Door het lage aantal dragers en het ontbreken van een controlegroep kon het effect of de invloed van de alcoholmeter op alcoholgebruik en delictgedrag niet op een wetenschappelijk verantwoorde wijze worden vastgesteld. In overleg met de begeleidingscommissie is daarop besloten de evaluatie vooral het karakter van een procesevaluatie te geven en de effectevaluatie los te laten.

We zijn begonnen met de reconstructie van de interventielogica om de werkzame mechanismen van de alcoholmeter in beeld te brengen. Vervolgens zijn diverse onderzoeksactiviteiten uitgevoerd om het verloop van de pilot, de knelpunten en verbeterpunten in kaart te brengen.

Vier redenen lagere instroom

Uit de evaluatie kwam naar voren dat tenminste vier redenen een rol hebben gespeeld bij de lagere instroom. De eerste reden betrof het te laat op gang komen van de informatieverstrekking, hiermee is pas na de start van de pilot begonnen. Een tweede reden was dat door het grote aantal pilots binnen de reclassering de aandacht voor de pilot alcoholmeter al snel naar de achtergrond verdween. De strikte inclusiecriteria, waardoor de doelgroep van Stichting Verslavingsreclassering GGZ vaak niet tot de doelgroep van de pilot behoorde omdat haar problematiek te zwaar is, vormde de derde reden. Tot slot werd de lagere instroom mede veroorzaakt doordat de focus op ZSM lag. De beslismomenten op ZSM zijn kort waardoor weinig tijd was voor de juiste screening.

Procedures

Naast de problemen met de instroom, is ook de screening van de cliënten niet altijd even goed verlopen. Zo hebben vier cliënten met een ernstige alcoholverslaving – hetgeen een contra-indicatie was – toch de alcoholmeter gedragen. Daarnaast zorgde de contra-indicatie diabetes voor verwarring. Dit bleek een contra-indicatie te zijn vanwege het last

kunnen hebben van opgezette benen. Voor de adviseurs, die de screening doen, was dit in het begin van de pilot niet duidelijk.

Monitoring

Door de frequente metingen van de alcoholmeter kregen de toezichhouders meer inzicht in de momenten waarop een cliënt dronk. In de gesprekken konden ze hier dieper op ingaan, hetgeen de gesprekken c.q. de begeleiding ten goede kwam. Een ander voordeel van de continue metingen was dat het minder fraudegevoelig is dan de urinecontroles.

Het feit dat een drager elke dag op twee vaste momenten thuis moest zijn voor het uploaden van de gegevens van de alcoholmeter werd door sommigen als een nadeel gezien. Vooral voor dragers met onregelmatige diensten c.q. werktijden was dit lastig. Ook kon de drager hierdoor niet een nachtje elders doorbrengen.

Ervaringen

Volgens de dragers heeft het dragen van de alcoholmeter een positieve invloed gehad op hun alcoholgebruik en de bewustwording daarvan. Twaalf dragers zeiden dat ze tijdens het dragen niet hadden gedronken. Dit bleek ook uit de metingen van de alcoholmeter. Van de 14 dragers die aan de eindmeting hebben meegedaan gaven negen aan dat zij in de drie maanden na het dragen van de alcoholmeter geen alcohol hebben gedronken.

De dragers wisselden van mening over of de alcoholmeter kan helpen bij het stoppen van het plegen van delicten op korte of lange termijn. Het deel dat zei te denken dat de alcoholmeter daarbij zou kunnen helpen was even groot als het deel dat verwachtte dat het niet zou helpen.

Gebruik

De alcoholmeter werd door de dragers geprefereerd boven de urinecontroles. Zij ervoeren het vooral als een stok achter de deur om niet te gaan drinken. Daarnaast vonden ze het prettig dat ze zich niet een paar keer per week hoefden te melden bij de reclassering voor de urinecontroles. De nadelen van de alcoholmeter zijn de omvang en het draagcomfort. De alcoholmeter is groot en erg stug waardoor de dragers beperkt werden in het dragen van bepaalde kleding en (werk)schoenen.

Behoefte

Volgens enkele reclasseringsmedewerkers zouden ze meer profijt kunnen hebben van de alcoholmeter als deze op verschillende manieren in hun werk kan worden ingezet. De reclasseringsmedewerkers waren van mening dat de alcoholmeter vooral geschikt is om in te zetten als ondersteuningsmiddel, met name bij cliënten die gemotiveerd zijn om iets aan hun drinkgedrag te doen.

SUMMARY

Research and advice bureau Breuer&Intraval has evaluated the 'alcoholmeter' pilot over 2017. This pilot is commissioned by the Research and Documentation Centre (WODC) of the Dutch Ministry of Justice and Security. This pilot was carried out in the region of Rotterdam and the east of the Netherlands.

In the original design, the intention was to include 100 carriers in the research. However, only 26 clients carried an 'alcoholmeter' during the pilot. 18 of them participated in a questionnaire after the gestation period of 75 days, and 14 (out of 18) also took part in the measurement 3 months after taking the 'alcoholmeter' off. In addition, 100 clients - who were eligible to wear the 'alcoholmeter' but did not want to - were to act as a control group. However, this was not successful because of the low number of clients selected by the probation service for carrying the 'alcoholmeter'.

Due to the low number of carriers and the lack of a control group, the effect or influence of the 'alcoholmeter' on alcohol consumption and criminal behaviour could not be determined in a scientifically sound manner. In consultation with the supervisory committee, it was therefore decided to give the evaluation mainly the character of a process evaluation and to let go of the effect evaluation.

We started with a reconstruction of the intervention logic to capture the active mechanisms of the 'alcoholmeter'. Subsequently, various research activities were carried out to map the pilot's progress, bottlenecks, and areas for improvement.

Four Reasons for Lower Intake

The evaluation showed that there are at least four reasons for a lower intake. The first reason is the delay in information provision, which started after the start of the pilot. A second reason is that due to the large number of pilots in the probation service, focus on the 'alcoholmeter' pilot quickly diminished. The strict inclusion criteria, due to which the SVG (Stichting Verslavingsreclassering GGZ; addiction rehabilitation service foundation) candidates often did not belong to the target group of the pilot because their problems are too severe, is the third reason. Finally, the lower intake is partly caused by the focus on ZSM. The decision moments for ZSM are short, so there was little time for the correct screening.

Procedures

In addition to the problems with the intake, screening of clients was not always performed correctly. For example, four clients with a severe alcohol addiction - which is a contraindication - carried the 'alcoholmeter'. In addition, the contraindication diabetes caused some confusion. Diabetes turned out to be a contraindication because some people experience swollen legs. At the beginning of the pilot, this was not known to the advisors who performed the screening.

Monitoring

Because of the frequent measurement moments of the 'alcoholmeter', the supervisors gained more insight into the moments clients drink alcohol. In the interviews they were able to go into this more deeply, which benefited the interviews and/or supervision. Another advantage of continuous measurements is that it is less susceptible to fraud than urine controls.

The fact that a carrier had to be home at two specific times every day to upload the 'alcoholmeter's' data, was seen as a disadvantage by some participants. In particular for carriers with irregular shifts/working hours. In addition, carriers could not spend a night elsewhere.

Experiences

According to the carriers, wearing the 'alcoholmeter' had a positive influence on their alcohol consumption and awareness. Twelve carriers indicated that they did not drink alcohol while wearing the 'alcoholmeter'. This was also confirmed by the 'alcoholmeter' measurements. Of the 14 carriers who participated in the final measurement, 9 indicated that they did not drink alcohol in the 3 months after wearing the 'alcoholmeter'.

The carriers differed in their views on whether the 'alcoholmeter' could help stop offences in the short or long term. The group that indicated that the 'alcoholmeter' could help, was the same size as the group that expected it would not help.

Use

Carriers preferred the 'alcoholmeter' over the urine controls. They mainly experienced it as a stimulus not to drink alcohol. In addition, they preferred it to reporting to the probation service for urine inspections a few times a week. The disadvantages of the 'alcoholmeter' are its size and comfort. The 'alcoholmeter' is large and very rigid. Carriers are limited to wearing certain clothes and (work) shoes.

Need

Some probation officers indicate that they could benefit more from the 'alcoholmeter' if they could use it in their work in various ways. The probation officers were of the opinion that the 'alcoholmeter' is particularly suitable for use as a support tool, especially for clients who are motivated to work on their drinking behaviour.

1. INLEIDING

Alcoholgebruik is wijdverbreid in de Nederlandse samenleving en alcoholhoudende dranken worden gezien als een sociaal geaccepteerd genotmiddel. Voor sommige personen is alcoholgebruik echter een probleem, zij worden agressief na het gebruik van alcohol, hetgeen kan leiden tot overlast, geweld en letsel. Van al het geweld in Nederland is tussen de 26 en 43 procent alcohol gerelateerd.¹ In de Veiligheidsagenda 2015-2018 wordt door het ministerie van Veiligheid en Justitie, naast de bestrijding van geweldsdelicten, de bestrijding van alcoholmisbruik dan ook expliciet genoemd.²

1.1 Achtergrond

De inwerkingtreding van de wet Justitiële Voorwaarden in 2011 zorgde voor meer strafrechtelijke aandacht voor de relatie tussen alcoholgebruik en criminaliteit. In deze wet wordt onder andere een alcoholverbod genoemd als een bijzondere voorwaarde die kan worden opgelegd bij een voorwaardelijke veroordeling of voorwaardelijke invrijheidsstelling.³ Om te controleren of iemand zich conformeert aan het opgelegde alcoholverbod worden bloedonderzoeken, urinecontroles en blaastesten ingezet als controlemiddelen. Bij de toepassing van deze controlemiddelen gaat het echter altijd om een momentopname en is het niet mogelijk om 24 uur per dag controles uit te voeren. Een van de nadelen hiervan is dat een delictpleger op een controle kan anticiperen door ervoor te zorgen dat hij nuchter is wanneer de controle plaatsvindt. Verder is alleen bij blaastesten de uitslag meteen bekend, maar bij bloedonderzoeken en urinecontroles moet bovendien worden gewacht op de uitslag van het laboratoriumonderzoek. Een mogelijke oplossing is de zogenoemde alcoholmeter. De alcoholmeter is een alternatief controlemiddel in de vorm van een enkelband waarmee het alcoholgebruik continu kan worden gemeten.

Alcoholmeter

De Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG) ziet de alcoholmeter als een technisch middel om een opgelegd alcoholverbod te kunnen monitoren.³ Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de ScramX, hetgeen staat voor Secure Continuous Remote Alcohol Monitoring. De alcoholmeter wordt 24 uur per dag gedragen en meet via transpiratie van de drager het alcoholpromillage. De alcoholmeter wordt vastgezet met een clip die gebroken moet worden om de alcoholmeter af te doen en bevat drie sensoren: één elektrochemische alcoholsensor en twee sensoren die huidtemperatuur en contact met de huid (reflectie) detecteren. Elke 60 minuten wordt door de alcoholmeter een sample

¹ Ramaekers, J.G., Verkes, R.J., Amsterdam, J.G.C. van, Brink, W. van den, Goudriaan, A.E., Kuypers, K.P.C., Arends, R., Schellekens, A.F.A. (2016). Middelengebruik en geweld. Een literatuurstudie naar de relatie tussen alcohol, drugs en geweld. Universiteit Maastricht/Radboud UMC/Universiteit van Amsterdam, Maastricht/Nijmegen/Amsterdam.

² Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014). Veiligheidsagenda 2015-2018.

³ Stichting Verslavingsreclassering GGZ (2016). Plan van Aanpak Pilot Alcoholmeter – 24X7 Alcoholmonitoring. Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG), Amersfoort.

genomen. Indien alcohol wordt gedetecteerd wordt elke 30 minuten een sample genomen. De data gaan eenmaal per dag via Wifi naar een speciale modem die bij de drager thuis wordt geïnstalleerd. Een andere mogelijkheid is om met een lokale computer de data via USB te downloaden van ScramX en up te loaden via internet naar de Scramserver. Via beide systemen komt de data op een beveiligde server beheerd door Alcohol Monitoring Systems (AMS).

Afbeelding 1.1 Alcoholmeter

De voordelen van transdermale alcoholmetingen ten opzichte van bloed-, urine- of blaastesten zijn⁴:

- De transdermale alcoholmeting geeft elke 30 of 60 minuten objectieve data over de aanwezigheid van alcohol in het zweet. Bij de bloed-, urine- en blaastest gaat het om een momentopname waar de cliënt op kan anticiperen.
- De reclassering hoeft niet meerdere keren per week een bloed-, urine- of blaastest toe te passen en de drager hoeft zich niet meerdere keren per week te melden.
- De transdermale alcoholmetingen geven weinig tot geen interferentie met dagelijkse activiteiten.

1.2 Pilot Alcoholmeter

Begin 2017 is de pilot alcoholmeter gestart. Het doel van de pilot was om na te gaan hoe de alcoholmeter werkt en of het een geschikt middel kan zijn om in Nederland in te voeren.⁴ Binnen de pilot was het streven om binnen een jaar 100 personen die in aanraking zijn gekomen met het strafrecht en waarbij alcoholgebruik een rol speelt in het plegen van het delict te voorzien van een alcoholmeter. Omdat de alcoholmeter in Nederland nog geen wettelijke basis heeft, was deelname aan de pilot op vrijwillige basis. De uitvoering van de pilot vond plaats onder regie van de SVG.

⁴ Stichting Verslavingsreclassering GGZ (2016).

Tijdens de pilot werd de alcoholmeter alleen toegepast indien:

- er sprake was van een strafrechtelijk kader;
- er sprake was van (overmatig) alcoholgebruik/alcoholmisbruik bij het plegen van het delict;
- de deelnemer 'vrijwillig' instemde met aansluiting;
- het dragen van de alcoholmeter plaatsvond in combinatie met reclasseringstoezicht.

De alcoholmeter kon binnen een viertal juridische kaders worden ingezet, te weten: voorwaardelijk sepot (ZSM-traject); voorwaardelijke veroordeling; voorwaardelijke invrijheidstelling; en schorsing preventieve hechtenis.

Afbakening

In het plan van aanpak werd de pilot duidelijk afgebakend. Zo stond vermeld dat het maximaal aantal personen dat gelijktijdig een alcoholmeter draagt 50 is en de maximale draagtijd 75 dagen. Vrijwillige deelname vanuit bijvoorbeeld de zorg was niet mogelijk. Tot slot werd in het plan van aanpak aangegeven dat de pilot zal plaatsvinden in de eenheid Rotterdam en de regio Oost Nederland.

1.3 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Oorspronkelijk kende de evaluatie twee doelen. Het eerste doel was het evalueren van het uitvoeringsproces. Dat wil zeggen dat is nagegaan in hoeverre de procedures omtrent de alcoholmeter door de betrokken partijen zo zijn uitgevoerd als ze bedoeld waren. Hierbij gaat het om een procesevaluatie. Het tweede doel van de evaluatie was het vaststellen van de effecten van het dragen van de alcoholmeter op het overmatig consumeren van alcohol en het plegen van geweldsdelicten (onder invloed) in Rotterdam en de regio Oost Nederland.

Het tweede onderdeel is vanwege de lagere instroom aangepast.⁵ Er is niet meer gekeken naar de effecten, maar naar de ervaringen met de alcoholmeter. In overleg met de begeleidingscommissie heeft de gehele evaluatie meer het karakter van een procesevaluatie gekregen.⁶

Het uiteindelijke evaluatieonderzoek heeft de volgende probleemstelling:

In hoeverre wordt de pilot door de verschillende partijen uitgevoerd volgens het overeengekomen protocol en op welke punten is verbetering noodzakelijk? Wat is de invloed van het dragen van de alcoholmeter op het consumeren van alcohol in het algemeen en het plegen van geweldsdelicten onder invloed?

Hieronder worden de onderzoeksvragen gepresenteerd die voortvloeien uit de centrale probleemstelling. De onderzoeksvragen zijn:

⁵ Op de lagere instroom (26 in plaats van de gewenste 100) wordt verderop in dit rapport dieper ingegaan.

⁶ Vanwege de beperkte instroom is de pilot met een jaar verlengd. In deze evaluatie kijken we alleen naar het verloop van de pilot in het eerste jaar (2017).

1. Procedures

- a. Hoe ziet de procedure eruit (voor de verschillende ketenpartners)? Wordt deze in de praktijk omgezet zoals op papier staat? (Bijvoorbeeld: Hoe verloopt de screening en doen zich in de praktijk andere uitsluitingsgronden voor dan de vooraf gestelde criteria?)
- b. Wat zijn de struikelblokken? En hoe kunnen deze worden verholpen?
- c. Waarom is de instroom lager dan voor de start van de pilot is ingeschat? Waarop zijn de aantallen, waar bij het opzetten van de pilot vanuit is gegaan, gebaseerd?

2. Betrouwbaarheid

- a. Hoe vaak heeft de datatransmissie van de alcoholmeter gefaald?
- b. Zijn er pogingen tot manipulatie door de alcoholmeter geregistreerd?

3. Invloed

- a. Welke invloed heeft de alcoholmeter op matig tot zwaar alcoholgebruik tijdens het dragen (gemeten met de alcoholmeter)?
- b. Welke invloed heeft de alcoholmeter op alcoholgebruik drie maanden na het dragen van de alcoholmeter?
- c. Welke invloed heeft de alcoholmeter op alcohol gerelateerde recidive tijdens het dragen van de alcoholmeter?
- d. Welke invloed heeft de alcoholmeter op alcohol gerelateerde recidive drie maanden na het dragen van de alcoholmeter?

4. Gebruik

- a. Welke eventuele nadelen zitten er aan het dragen van een alcoholmeter voor de delictpleger en zijn omgeving?
- b. Welke eventuele voordelen zitten er aan het dragen van een alcoholmeter voor de delictpleger en zijn omgeving?
- c. Komen bijwerkingen voor (jeuk, geïrriteerde huid, schaafwonden)?

5. Imago c.q. behoefte

- a. In hoeverre bestaat er behoefte aan het inzetten van de alcoholmeter bij officieren en rechters? Hoe oordelen officieren en rechters over de alcoholmeter als sanctiemodaliteit?
- b. Hoe oordelen advocaten over de alcoholmeter als sanctiemodaliteit?
- c. Hoe oordelen dragers over de alcoholmeter?
- d. Hoe oordelen naaste familieleden over de alcoholmeter?
- e. In hoeverre bestaat er behoefte aan het inzetten van de alcoholmeter bij medewerkers van de reclassering? Hoe oordelen de medewerkers van de reclassering over de Alcoholmeter als sanctiemodaliteit?

1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding gaan we in hoofdstuk twee in op de opzet en verloop van het onderzoek (methodologische verantwoording). Vervolgens besteden we in hoofdstuk drie aandacht

aan de reconstructie van de interventielogica. In de hoofdstukken vier tot en met zes beschrijven we de resultaten. Daarbij komen de volgende onderwerpen achtereenvolgens aan bod: het verloop van de pilot (hoofdstuk 4); de dragers en ervaringen (hoofdstuk 5); en de ervaringen met de alcoholmeter (hoofdstuk 6). In het zevende en laatste hoofdstuk gaan we aan de hand van de probleemstelling en de onderzoeksvragen in op de conclusies.

2. METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

In dit hoofdstuk gaan we in op de methoden van dataverzameling en -verwerking. We zijn dit onderzoekstraject begonnen met de reconstructie van de interventielogica waarvoor we een documentstudie hebben uitgevoerd en de opstellers van de pilot alcoholmeter hebben geïnterviewd. Daarnaast zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd: groepsgesprek met het projectteam; het interviewen van diverse betrokkenen; het afnemen van vragenlijsten bij de dragers van de alcoholmeter; het afnemen van vragenlijsten onder familieleden van de dragers; het verzamelen van registratiegegevens; en het uitzetten van een online vragenlijst onder officieren en advocaten.

Zoals in hoofdstuk 1 aangegeven was het streven om in het eerste jaar van de pilot 100 delictplegers aan te sluiten op de alcoholmeter. De instroom is echter niet zo voorspoedig verlopen als verwacht, waardoor het aantal lager lag. In totaal zijn in 2017 26 (in plaats van de gewenste 100) delictplegers op de alcoholmeter aangesloten. In de oorspronkelijke opzet van het onderzoek was het de bedoeling om 100 dragers mee te nemen in het onderzoek. Daarnaast zouden ook 100 cliënten die wel in aanmerking kwamen voor het dragen van de alcoholmeter, maar dit niet wilden worden meegenomen. Deze groep zou fungeren als een controlegroep. Dit is vanwege het lage aantal cliënten dat door de reclassering werd geselecteerd voor het dragen van de alcoholmeter niet gelukt.

Mede gezien dit lage aantal en het ontbreken van een controlegroep kan het effect of de invloed van de alcoholmeter op het alcoholgebruik en delictgedrag niet op een wetenschappelijk verantwoorde wijze worden vastgesteld. In overleg met de begeleidingscommissie is daarom besloten de evaluatie vooral het karakter van een procesevaluatie te geven en de effectevaluatie los te laten.

2.1 Reconstructie interventielogica

Realist Evaluation is een methode van evaluatieonderzoek waarmee niet alleen antwoord wordt gegeven op de vraag óf de beoogde resultaten worden behaald, maar waarmee vooral duidelijk wordt wáárom de aanpak werkt c.q. welke mechanismen hierbij een rol spelen. Een onderzoek dat uitgaat van Pawson en Tilley's Realist Evaluation beschikt daarom over een methodologie die erop gericht is te begrijpen op welke wijze de interventie (in dit geval de alcoholmeter) het gedrag probeert te veranderen en welke situatie geschikt is om deze verandering teweeg te brengen.¹

Daarnaast is de keuze voor Realist Evaluation ingegeven door het feit dat de methode een goed en gedegen alternatief is wanneer het moeilijk of onmogelijk is een goede controlegroep samen te stellen. De keuze voor deze onderzoeksmethode garandeert dat ook wanneer het niet mogelijk blijkt om een volledig goede controlegroep samen te stellen

¹ Pawson, R., N. Tilley (1997). Realist Evaluation. Sage, London.

over de werkzaamheid van de interventie betrouwbare conclusies kunnen worden getrokken op basis van de onderzoeksresultaten.

Context, mechanismen en uitkomsten

Realist Evaluation is geconcentreerd rond zogenoemde CMO-ketens: configuraties van *Contexts*, *Mechanisms* en *Outcomes*. De mechanismen zijn de wegen waarlangs een gedragsverandering tot stand kan komen.² De exacte werking van deze mechanismen berust op theoretische aannames. Voor de reconstructie van de interventietheorie is het van belang alle aannames en hypothesen te achterhalen waaruit duidelijk wordt hoe de interventie geacht wordt te werken.^{3,4} Het gaat om het in kaart brengen van de 'als-dan' redenering van de opstellers die ten grondslag ligt aan de interventie.⁵

De context en het mechanisme zorgen er samen voor dat een beoogde uitkomst wordt bereikt: Context + Mechanisme = Uitkomst. In feite wordt de 'als-dan-redenering' hier uitgebreid met een 'mits-factor'. Verondersteld wordt dat het gewenste resultaat alleen optreedt mits aan deze condities wordt voldaan.^{6,7} Volgens Glebbeek en Sol is de context op te vatten als de moderator van het verband tussen een maatregel en de uitkomst ervan. De context van een interventie is daarmee niet meer maar ook niet minder dan een set van randvoorwaarden die van invloed is op de interventie, de mechanismen en de uitkomsten.

Omdat het vaststellen van de mechanismen vaak veel tijd kost, hebben we gekozen voor een aanpak waarbij we meer de veronderstelde processen willen beschrijven. Er kan dan ook beter worden gesproken van een 'logica' in plaats van een 'theorie'.⁸

Bestuderen relevante documenten

Om de zogenoemde interventielogica te reconstrueren hebben we onder meer relevante documenten over de pilot alcoholmeter verzameld en bestudeerd. Ook hebben we in wetenschappelijke literatuur gezocht naar argumenten en tegenargumenten voor de aannames die in de interventielogica zijn gedaan en zijn we nagegaan of het gebruik van de alcoholmeter bij een opgelegd alcoholverbod in potentie tot de beoogde resultaten zou

² Glebbeek, A.C. en E. Sol (2014). The evaluation of re-employment programmes. Between impact assessment and theory-based approaches. In: Oxford Handbooks Online, June 2014. Forthcoming in Handbook of Job Loss and Job Search, Oxford University Press.

³ Bieleman, B., M. Boendermaker, R. Nijkamp en J. Snippe (2012) Dwars door verbanden. Evaluatie pilot aanpak multiprobleemgezinnen stad Groningen. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.

⁴ Boendermaker, M., J. Snippe, A. Kruize, B. Bieleman (2015). Kansen met beleid. Beleidsreconstructie en evaluatiekader modernisering kansspelbeleid. St. INTRAVAl, Groningen-Rotterdam.

⁵ Knaap, P. van der (2010). Veiligheidsbeleid: onderbouwd en effectief? De meerwaarde van beleidstheorieën voor beleid en beleidsevaluatie. In: Tijdschrift voor veiligheid, 9 (1).

⁶ Bakker, R. (2012) Evaluatie als fundering voor beleid. Ministerie van Binnenlandse Zaken, Den Haag.

⁷ Pater, C.J., H.W. Sligte en E. van Eck (2012). Verklarende evaluatie. Een methodiek. Kohnstamm Instituut, Amsterdam.

⁸ Ooyen-Houben, M. van, B. Bieleman, D. Krof, K. de Witte (2017). Het besloten club- en het ingezetenen criterium voor coffeeshops. Een natuurlijk experiment. In: Tijdschrift voor Criminologie, (59) 1-2, pp 10-29.

kunnen leiden.⁹ Op basis van de resultaten van de documentstudie is een eerste aanzet tot de reconstructie van de interventielogica gemaakt.

Interviews opstellers

Vervolgens hebben we face-to-face interviews gehouden met personen die direct en indirect betrokken zijn geweest bij het opstellen van de pilot en de daarover beschikbare documentatie. Het gaat hierbij om twee vertegenwoordigers van de Stichting Verslavingsreclassering GGZ (SVG), twee vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie en een vertegenwoordiger van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. De lijst met te interviewen personen en de voor de gesprekken gebruikte itemlijst zijn in samenspraak met de begeleidingscommissie vastgesteld. Op basis van de gesprekken met de opstellers hebben we de interventielogica verder ingevuld, aangevuld en verfijnd.

2.2 Procesevaluatie

In deze paragraaf beschrijven we de onderzoeksactiviteiten die we hebben uitgevoerd in het kader van de procesevaluatie. Om inzicht te krijgen in het verloop van de pilot hebben we (groeps)gesprekken gehouden met verschillende betrokkenen, zoals het projectteam, de reclassering, officieren en advocaten. Daarnaast hebben we vragenlijsten afgenomen bij de dragers van de alcoholmeter om meer te weten te komen over hun ervaringen met de alcoholmeter. Om inzicht te krijgen in het drink- en delictgedrag hebben we gebruik gemaakt van registratiegegevens vastgelegd door de alcoholmeter, bij de politie en bij de reclassering.

Groepsgesprek projectteam

Voor de pilot is een projectteam samengesteld dat op uitvoerend niveau fungeert. In het projectteam zitten vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, de SVG en van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Ook ZSM-coördinatoren van de pilotregio's maken onderdeel uit van het projectteam.

We hebben een groepsgesprek gehouden met leden van het projectteam. In dit gesprek zijn we onder meer ingegaan op de volgende onderwerpen: hoe is de uitvoering feitelijk verlopen; wat is de bijdrage van de verschillende betrokken partijen geweest; welke knelpunten hebben zich daarbij voorgedaan en of en hoe zijn deze opgelost? Tevens hebben we aandacht besteed aan de vraag waarom de instroom lager is dan van tevoren werd verwacht.

Interviews rechters, officieren en advocaten

In beide gebieden waar de pilot werd uitgevoerd (Rotterdam en Oost Nederland) hebben we interviews met twee officieren en advocaten gehouden. Het gaat hierbij om officieren en advocaten die betrokken zijn geweest bij zaken waar een alcoholverbod is opgelegd en waarbij de delictpleger gekozen heeft voor deelname aan de pilot.

⁹ Pater, C.J., H.W. Sligte en E. van Eck (2012). Verklarende evaluatie. Een methodiek. Kohnstamm Instituut, Amsterdam.

In de interviews zijn we onder meer ingegaan op de ervaringen van de officieren en advocaten met het verloop van de pilot, wat ging er goed en wat kan er beter. Tevens hebben we aandacht besteed aan de vraag hoe zij oordelen over de alcoholmeter als sanctiemodaliteit en aan de vraag waarom de instroom volgens hen achter bleef bij de verwachtingen vooraf.

Oorspronkelijk wilden we ook per regio twee rechters spreken. Hiervoor hebben we samen met het WODC een toestemmingsverzoek bij het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht (LOVS) ingediend. We hebben echter een negatief advies ontvangen, hetgeen betekent dat we geen toestemming hebben gekregen om rechters over de pilot te interviewen. De toelichting was dat de inzet van de alcoholmeter als controlemiddel zich zal onttrekken aan het zicht van rechters. Zij leggen het controlemiddel niet op als voorwaarde maar alleen het alcoholverbod, met de verplichting om mee te werken aan controles op de naleving daarvan.

Interviews reclassering

Ook hebben we interviews gehouden met medewerkers van de reclassering. We hebben in beide regio's twee tot drie (groeps)gesprekken gehouden met toezichthouders, adviseurs en aansluiters. Tevens hebben we een medewerker van het Loket Alcoholmeter (AM) gesproken.

In de interviews met de reclasseringsmedewerkers lag de focus op hun ervaringen met de praktische uitvoering van de pilot. Hierbij is onder meer aan de orde gekomen of de pilot volgens hen inderdaad is verlopen zoals van tevoren bedoeld, welke knelpunten of struikelblokken zich hebben voorgedaan, hoe hiermee is omgegaan, wat er kan worden verbeterd, wat de oorzaken zijn van de achterblijvende instroom en in hoeverre zij de alcoholmeter een geschikt alternatief vinden voor de bloed-, urine- en blaastest.

Gesprekken dragers

Bij de dragers is door ons op twee momenten een vragenlijst afgenomen: op het moment dat de alcoholmeter werd verwijderd en drie maanden later. Daarnaast zijn door de reclassering drie vragenlijsten afgenomen: vragenlijst geschiktheid alcoholmeter; vragenlijst bij aansluiting; en vragenlijst bij afsluiting. In deze vragenlijsten waren onder meer vragen opgenomen over het alcoholgebruik en de alcoholmeter. Ook deze vragenlijsten zijn meegenomen in het onderzoek.

In totaal zijn 26 delictplegers in 2017 aangesloten op de alcoholmeter. Van hen hebben uiteindelijk 18 meegedaan aan het onderzoek, 14 van hen hebben aan alle metingen deelgenomen. Drie dragers hebben de periode van 75 dagen niet volbracht en zijn eerder (na 20, 25 en 70 dagen) afgesloten. De redenen hiervoor waren ziekte, opname in een kliniek, terwijl de laatste drager de alcoholmeter zelf heeft verwijderd. Deze drie dragers wilden niet (meer) meewerken aan het onderzoek. Twee dragers zijn uitgevallen voor het onderzoek omdat we ze na het dragen van de alcoholmeter niet meer hebben kunnen bereiken, ondanks diverse pogingen. De overige drie dragers hebben aangegeven niet te willen meewerken aan het onderzoek.

Contactlegging

Het leggen van contact met de dragers is via de SVG verlopen. Een medewerker van de SVG introduceerde het onderzoek in het eerste gesprek dat hij/zij had met de drager. Tevens werd een brief overhandigd, waarin het onderzoek en de privacyvoorwaarden werden toegelicht. Op het moment dat de drager aangaf bereid te zijn deel te nemen aan het onderzoek, gaf de medewerker van de SVG de contactgegevens door aan de onderzoekers.

Vervolgens hebben de onderzoekers rechtstreeks contact opgenomen met de drager om een afspraak te maken voor de datum en het tijdstip waarop de vragenlijst kon worden afgenomen. De eerste keer is de vragenlijst face-to-face afgenomen. Het face-to-face afnemen heeft onder meer als voordeel dat de onderzoeker de lichaamstaal en de houding van de respondent kan waarnemen. Daarnaast kan op deze manier makkelijker het vertrouwen worden gewonnen van de respondent, hetgeen de respons voor de vervolgmetingen verhoogt. De vervolgmeting na drie maanden is telefonisch afgenomen.

Inhoud vragenlijst

De vragenlijst was met name bedoeld om te achterhalen wat de invloed van de alcoholmeter is. De vragen gaan dan ook over het alcoholgebruik en de ontwikkelingen daarin, het plegen van delicten of pogingen daartoe en de ontwikkelingen daarin.

In de vragenlijst van de dragers hebben we daarnaast aandacht besteed aan: de motivatie om deel te nemen aan de pilot; de ervaringen met de alcoholmeter; het verloop van de pilot; de nadelen van de alcoholmeter; bijwerkingen van de alcoholmeter; en de eventuele (pogingen tot) manipulatie van de alcoholmeter.

Analyse

In de oorspronkelijke opzet was het de bedoeling om naast 100 dragers eveneens 100 cliënten die wel in aanmerking kwamen voor het dragen van de alcoholmeter maar dit niet wilden mee te nemen in het onderzoek. Deze laatste groep zou de controlegroep vormen. Vanwege het lage aantal dragers hebben we ervoor gekozen om geen significantietoetsen uit te voeren. De resultaten worden in plaats daarvan beschrijvend weergegeven. Hierbij worden geen percentages genoemd, maar aantallen, zodat duidelijk is over welke (vaak kleine) aantallen onderzoeksdeelnemers het hier gaat.

Door de lage aantallen en het ontbreken van een controlegroep kan het effect of de invloed van de alcoholmeter op het alcoholgebruik en delictgedrag niet op een wetenschappelijk verantwoorde wijze worden vastgesteld. In de resultaten hoofdstukken geven we aan of het drinkgedrag en delictgedrag volgens de dragers zelf zijn veranderd tijdens en na het dragen van de alcoholmeter.

Vragenlijst familieleden

Voor het in kaart brengen van de eventuele na- en voordelen van het dragen van een alcoholmeter voor de omgeving van de drager hebben we eveneens vragenlijsten afgenomen onder familieleden. In de gesprekken met de familieleden is tevens aandacht besteed aan de vraag wat zij vinden van (het inzetten van) de alcoholmeter.

We hebben alleen vragenlijsten afgenomen onder naaste familieleden (partner, ouder of kind) die met de drager samenwonen aangezien zij veel tijd doorbrengen in de directe omgeving van de drager. Van participanten die alleen wonen zijn geen familieleden geënquêteerd. In totaal hebben we van acht dragers een familielid gesproken.

Registratiegegevens

Daarnaast hebben we registratiegegevens verkregen van de beheerder van de alcoholmeter (SCRAM), de politie en de reclassering. De gegevens uit de verschillende registraties zijn op geanonimiseerde wijze aan elkaar en aan gegevens uit de vragenlijsten gekoppeld.

De gegevens van SCRAM bevatten de informatie die door de fysieke alcoholmeter is verzameld tijdens de draagperiode, zoals alcoholconsumptie, sabotagepogingen en algehele verwijdering van de alcoholmeter. Deze gegevens zijn in de eerste plaats gebruikt om het aantal geconstateerde alcoholconsumpties gedurende de draagperiode in kaart te brengen. Ook hebben we op basis van deze data inzicht gekregen in hoeverre de overtredingen al dan niet terecht zijn geconstateerd en of de dragers de band hebben proberen te verwijderen.

De gegevens van politie en reclassering bevatten informatie over de door de dragers gepleegde delicten voor, tijdens en na de draagperiode. Op basis hiervan hebben we eerst inzichtelijk gemaakt welke andere type delicten dragers hebben gepleegd. Vervolgens is nagegaan of het aantal gepleegde delicten is veranderd tussen de periode voor en na het dragen van de alcoholmeter.

2.3 Imagostudie

Om inzicht te krijgen in de bekendheid van de alcoholmeter en het oordeel dat betrokkenen daarover hebben, hebben we een imagostudie uitgevoerd. De bekendheid en het oordeel zijn immers mede van belang voor het al dan niet succesvol verlopen van de pilot.

Voor de imagostudie hebben we aan diverse betrokkenen vragen gesteld over het imago van de alcoholmeter. In de vragenlijsten die we in het kader van de procesevaluatie hebben afgenomen bij de dragers en naaste familie zijn de vragen voor de imagostudie al opgenomen. Dit geldt tevens voor de onderwerpen die aan de orde komen in de interviews met de medewerkers van de reclassering.

Verder is een beknopte vragenlijst voor de imagostudie uitgezet onder de officieren en advocaten die in de beide pilotregio's werkzaam zijn.¹⁰ Zij zijn via een email gevraagd de vragenlijst online in te vullen. Na twee weken is een herinneringsmail verstuurd. In totaal hebben 31 van de 130 benaderde officieren een vragenlijst ingevuld, een respons van 24%. Bij de advocaten hebben 44 van de 479 benaderde advocaten meegedaan aan het onderzoek, een respons van 9%. In de vragenlijst waren onder meer vragen opgenomen

¹⁰ Het was de bedoeling om de vragenlijst uit te zetten onder de rechters, maar zoals al aangegeven hebben we hiervoor geen toestemming gekregen.

over de bekendheid en populariteit van de alcoholmeter, zoals: in hoeverre kent men de alcoholmeter en in hoeverre zou men de alcoholmeter inzetten? Daarnaast zijn vragen gesteld over wat zij vinden van de alcoholmeter als sanctiemodaliteit en wat volgens hen de voor- en nadelen zijn van de alcoholmeter ten opzichte van blaas-, bloed- en urinetest.

Bij de interpretatie van de resultaten dient rekening te worden gehouden met de kleine aantallen en het lage respons percentage.

3. INTERVENTIELOGICA

In dit hoofdstuk gaan we in op de reconstructie van de interventielogica. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van informatie uit beleidsdocumenten en de gesprekken die we hebben gevoerd met de opstellers van de pilot. Daarnaast is een literatuurstudie uitgevoerd naar de ervaringen met de alcoholmeter in andere landen. Op basis van deze informatie beschrijven we op welke manier het inzetten van de alcoholmeter zou moeten bijdragen aan het behalen van de doelstellingen van het alcoholverbod.

3.1 Doelstelling

In Nederland zijn alcoholhoudende dranken een sociaal geaccepteerd genotsmiddel. In sommige situaties leidt het gebruik ervan echter tot problemen. Soms worden personen agressief na het gebruik van alcohol. Het gaat hierbij voornamelijk om impulsieve, reactieve agressie.¹ Deze agressie kan leiden tot overlast, geweld en letsel. Tussen de 26% en 43% van al het geweld in Nederland is alcoholgerelateerd. Zo'n 70% tot 80% van het uitgangsgeweld kan gerelateerd worden aan het gebruik van alcohol, terwijl - ter vergelijking - aan het gebruik van uitsluitend drugs zo'n 10% van het uitgangsgeweld kan worden toegeschreven.² Agressie onder invloed van alcohol komt veel vaker voor bij mannen dan bij vrouwen en dan met name in de adolescentie en jong-volwassen fase. Alcohol kan het gevoel van zelfvertrouwen vergroten, wat de kans op agressief gedrag doet toenemen. Daarnaast ondermijnt alcohol de impuls- en emotiecontrole, vernauwt het de aandachtsfocus en zorgt het ervoor dat men minder overzicht heeft over een situatie.³ Tevens zijn mensen die onder invloed van alcohol zijn meer gefocused op het 'hier en nu' en houden zij minder rekening met de lange termijn gevolgen van hun acties, kunnen zij sociale situaties minder goed beoordelen en zijn sneller geïrriteerd.⁴ Dit alles kan, bij personen die hier gevoelig voor zijn, zorgen voor een toename van agressief gedrag.

In de wet Justitiële Voorwaarden wordt onder andere een alcoholverbod genoemd als een bijzondere voorwaarde die kan worden opgelegd bij een voorwaardelijke veroordeling of voorwaardelijke invrijheidsstelling.⁵ Het alcoholverbod is, in juridische termen, een bijzondere voorwaarde. Een bijzondere voorwaarde heeft vrijwel altijd twee doelen: enerzijds risicomanagement (korte termijn doel) en anderzijds totstandbrenging van een

¹ Ramaekers, J.G., R.J. Verkes, J.G.C. van Amsterdam, W. van den Brink, A.E. Goudriaan, K.P.C. Kuypers, R. Arends, A.F.A. Schellekens (2016). Middelengebruik en geweld. Een literatuurstudie naar de relatie tussen alcohol, drugs en geweld. Universiteit Maastricht/Radboud UMC/Universiteit van Amsterdam, Maastricht/Nijmegen/Amsterdam.

² Ramaekers, J.G. en anderen (2016).

³ Ramaekers, J.G. en anderen (2016).

⁴ Lemmers, L. en N. van Hasselt (2014). Alcohol en uitgangsgeweld. De stand van zaken. Trimbos Instituut, Utrecht en WODC, Den Haag.

⁵ SVG (2016). Plan van Aanpak Pilot Alcoholenkelband - 24X7 Alcoholmonitoring. Stichting Verslavingsreclassering GGZ, Amersfoort.

gedragsverandering en re-integratie in de maatschappij (lange termijn doel).⁶ Het alcoholverbod is een gedragsbeïnvloedende bijzondere voorwaarde die door de rechter of officier van justitie kan worden opgelegd.

Reclasseringsmedewerkers maken met behulp van Recidive Inschattingsschalen (RISc) een inschatting welke interventies er bij iemand die een delict heeft gepleegd nodig zijn om recidive te voorkomen. Een van de leefgebieden waarop interventies kunnen worden toegepast is het alcoholgebruik.⁷ Een verslaving aan of veelvuldig gebruik van alcohol of drugs wordt vaak gezien als een oorzaak voor het gepleegde delict en daardoor een risicofactor voor recidive.⁸ Er kan dan worden gekozen voor een alcoholverbod om de kans op recidive onmiddellijk (tijdens het alcoholverbod) te beperken. Bovendien doorbreekt het alcoholverbod het patroon van overmatig alcoholgebruik, waardoor het (op de lange termijn) invloed kan hebben op het (drink)gedrag van de pleger. Als het alcoholverbod ervoor zorgt dat het alcoholgebruik op langere termijn wordt beperkt neemt naar verwachting langdurig de kans op recidive af.

De alcoholmeter is een controlemiddel dat kan worden ingezet om te controleren of het alcoholverbod wordt nageleefd. Het doel van de pilot is om na te gaan of de alcoholmeter geschikt is voor de toepassing in het strafrecht ter controle op de naleving van het alcoholverbod. Daarnaast moet worden beoordeeld of het dragen van de alcoholmeter, gecombineerd met professionele begeleiding, invloed heeft op het gebruik en gedrag van de cliënt met betrekking tot alcoholinname. De doelen van de pilot alcoholmeter kunnen worden gezien als de tussendoelen. In de procesevaluatie van de pilot alcoholmeter richten we ons met name op deze tussendoelen.

Het idee is dat het alcoholverbod en het toezicht daarop door de alcoholmeter ertoe kunnen bijdragen dat:

- cliënten meer zelfinzicht krijgen in hun problematisch alcoholgebruik;
- cliënten kunnen werken aan hun alcoholmisbruik terwijl ze voor het overige sociaal en maatschappelijk kunnen blijven functioneren;
- cliënten op een effectieve wijze hun alcoholgebruik leren terugdringen.

3.2 Doelgroep en werkwijze

In deze paragraaf beschrijven we de doelgroep en de gewenste werkwijze.

⁶ Spits, M., S. Oudejans, M. Merckx (2016). Middelengebruik en criminaliteit: Inventarisatie van de 'state of the art' van onderzoek naar het verband tussen middelengebruik en criminaliteit relevant voor de reclassering. Mark Bench/HabitPro/AMC Psychiatrie/ Reclassering Infors, Amsterdam.

⁷ Borwell, J. (2011). Voortijdige beëindiging van reclasseringstrajecten bij voorwaardelijk gestraften: De invloed van persoonlijke factoren en trajecttype. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

⁸ Jacobs, M.J.G., A.M. van Kalmthout, M.Y.W. von Bergh (2006). Toepassing van bijzondere voorwaarden bij voorwaardelijke vrijheidsstraf en schorsing van de voorlopige hechtenis van volwassenen. IVA, Tilburg.

Doelgroep

Alleen personen bij wie sprake is van een verhoogd of hoog risico op alcoholmisbruik kwamen in aanmerking voor de alcoholmeter. Indien uit de screening van de reclassering bleek dat er sprake is van beperkt en gecontroleerd alcoholgebruik of van een manifeste alcoholverslaving (psychische en lichamelijke afhankelijkheid) dan behoorde deze persoon niet tot de doelgroep en kwam daarom niet in aanmerking voor een alcoholmeter. Zij zouden (in eerste instantie) meer gebaat zijn bij een ontwenningprogramma. Andere uitsluitingscriteria zijn:

- Diabetes type 1
- Minderjarig (jonger dan 18 jaar)
- Dakloos
- Aangesloten van elektriciteit
- Nikkelallergie
- Problemen met de bloedcirculatie
- Zwellingen (of in het verleden gehad)
- Diep-veneuze-trombose
- Pacemaker of geïmplementeerde apparaten in het lichaam
- Op korte termijn een MRI of CT scan
- Ernstige drugsverslaving (dagelijks gebruik)
- Manifeste psychiatrische problematiek met onvoorspelbaar gedrag
- Ernstige gedragsstoornis samenhangend met andere problematiek
- Contactsporten en/of zwemmen

De pilot is uitgevoerd vanuit de ZSM-locaties in Rotterdam en Oost-Nederland. De doelgroep bestond dan ook alleen uit personen die afkomstig zijn uit deze regio's. Uit de interviews kwam naar voren dat de keuze voor Oost-Nederland onder andere is gemaakt omdat in Veluwe-West, dat onderdeel uitmaakt van de regio Oost-Nederland, werd gestart met de Wet Middenonderzoek bij Geweldplegers. Aangezien Veluwe-West mogelijk niet genoeg alcoholverboden zou opleveren, is gekozen voor de gehele regio Oost-Nederland. Een van de redenen waarom voor Rotterdam is gekozen is dat daar door de politie al in een vrijwillig kader testen worden afgenomen in het uitgaansleven. Een andere reden is dat het projectteam graag ook een stedelijk gebied in de pilot wilde hebben.

Werkwijze

De draagtijd van de alcoholmeter was 75 dagen. Het dragen van de alcoholmeter diende altijd in combinatie met toezicht en begeleiding vanuit de reclassering te gaan. De begeleiding kon bestaan uit (elementen van) de training 'Stap voor Stap'. Dit is een laagdrempelige training die is bedoeld om de motivatie voor gedragsverandering te versterken en het inzicht in het eigen alcoholgebruik en de gevolgen daarvan te vergroten. Ook de gedragsinterventie 'Alcohol en Geweld' sluit goed aan aangezien het een soortgelijk doel nastreeft als het alcoholverbod namelijk het verminderen van de recidive van alcohol gerelateerd geweld. Verder is het van belang dat wanneer de drager behoefte ervaart om alcohol te drinken er direct een hulplijn c.q. vangnet beschikbaar is. Tot slot dienden door de reclassering de verschijnselen die kunnen voorkomen na het direct stoppen met drinken van alcohol besproken en de positieve effecten – zoals gezonder leven, fitter voelen – te worden benadrukt. Voor de combinatie van toezicht en begeleiding is volgens de opstellers

van de pilot onder meer gekozen omdat dit ook gebeurt bij de reguliere urinecontroles. Deze werkwijze sluit daarmee aan bij de huidige werkwijze van de verslavingsreclassering bij een alcoholverbod.

Er werd gewerkt met twee regionale teams: één in Oost-Nederland en één in Rotterdam. Deze teams werden bemand door medewerkers van de reclassering, namelijk adviseurs, toezichthouders en aansluiters. Een adviseur gaf in het reclasseringsadvies aan of hij/zij wel of niet een alcoholverbod adviseerde. Als hij/zij van plan was een alcoholverbod te adviseren dan nam hij/zij een vragenlijst af om na te gaan of de cliënt geschikt was voor een alcoholmeter en zo ja of die persoon de alcoholmeter ook wilde dragen. Indien dit beide het geval was gaf de adviseur dit door aan de medewerkers van het Loket Alcoholmeter (Loket AM). Zij namen vervolgens contact op met een aansluiter zodat deze op de hoogte was van de mogelijke aansluiting op de alcoholmeter. Wanneer het alcoholverbod daadwerkelijk was opgelegd gingen de toezichthouder en de aansluiter samen naar de drager om de alcoholmeter aan te sluiten. Daarna startte het toezicht. Na 75 dagen werd de alcoholmeter weer afgesloten. De toezichthouder vulde het afmeldformulier in en stuurde dit naar het loket AM. Het loket AM zorgde dat de aansluiter daar weer naartoe ging om af te sluiten.

De data gemeten door de alcoholmeter werden dagelijks verstuurd naar AMS in Amerika, de leverancier van de alcoholmeter, waar de gegevens werden geanalyseerd. Elke werkdag kreeg het loket AM een rapportage van degenen die in overtreding waren geweest. Vanuit het loket AM werd dit doorgestuurd naar de desbetreffende toezichthouders, die vervolgens het opvolgingsprotocol moesten nalopen. Voor één overtreding werd in principe een waarschuwing gegeven. Wanneer er sprake was van excessief gebruik of van meerdere overtredingen diende te worden overlegd met de Officier van Justitie.

3.3 Veronderstelde werkzame mechanismen

In deze paragraaf gaan we in op de veronderstelde werkzame mechanismen van de alcoholmeter die eraan moeten bijdragen dat de doelstellingen van het alcoholverbod worden behaald.⁹

Mechanismen

Op basis van de bestudeerde documenten, de interviews met opstellers en de literatuur zijn enkele veronderstelde werkzame mechanismen geformuleerd voor het werken met een alcoholmeter.

Continue meting

Een werkzaam mechanisme dat in de literatuur wordt genoemd, is de constante monitoring van de cliënt. De alcoholmeter neemt elk half uur of elk uur een sample af waaruit kan worden afgelezen of de cliënt alcohol heeft gedronken. Hierdoor is deze manier van monitoring minder fraudegevoelig dan de reguliere urinetesten die over het algemeen twee

⁹ De procesevaluatie van de pilot alcoholmeter geeft geen inzicht in het behalen van de doelstellingen van het alcoholverbod.

tot drie keer per week worden afgenomen. Deze testen worden op vooraf vastgestelde momenten afgenomen, waardoor de cliënt hierop kan anticiperen. De transdermale alcoholmeting geeft elke 30 of 60 minuten objectieve data over de alcoholconsumptie. Hierdoor is het voor dragers onmogelijk grote hoeveelheden alcohol te drinken zonder dat dit geregistreerd wordt. De continue meting maakt de alcoholmeter een betrouwbaarder controlemiddel voor het alcoholverbod dan de bloed-, urine- en blaastesten. Hierdoor is de pakkans groter wanneer de drager zich niet aan het alcoholverbod houdt. Het schenden van het alcoholverbod kan gevolgen hebben voor de (voorwaardelijke) straf van de drager. Verwacht wordt dat doordat er minder mogelijkheden zijn tot manipulatie en de pakkans bij overtreding daardoor groter is, meer cliënten zich aan het alcoholverbod zullen houden. Tijdens een pilot in Londen, waarbij cliënten verplicht een alcoholmeter moesten dragen, hield 92% van de cliënten zich aan het alcoholverbod, terwijl dit bij andere maatregelen ongeveer 61% is.¹⁰

Inzicht in drinkgedrag

Door de frequente metingen geeft de alcoholmeter een betrouwbaarder beeld dan de urinecontroles van het drinkgedrag van de cliënt. Dit geeft de reclassering de mogelijkheid de aard en omvang van de begeleiding bij het alcoholverbod op de cliënt af te stemmen. Een aantal cliënten zal meer begeleiding nodig hebben, terwijl andere cliënten het alcoholverbod ook zonder begeleiding volhouden. Medewerkers van de reclassering in Londen die met de alcoholmeter werkten gaven aan dat zij extra activiteiten of interventies hebben ontwikkeld voor dragers van de alcoholmeter om het dragen van de alcoholmeter naast een straf ook een leerzame periode te laten zijn. Tevens gebruikten zij de gegevens van de alcoholmeter om met de dragers in gesprek te gaan over hun alcoholgebruik en de invloed die dit heeft op hun dagelijks leven.¹¹

Dragers van de alcoholmeter in Londen gaven aan dat zij door het dragen van de alcoholmeter merkten hoeveel alcohol zij drinken en hoe afhankelijk ze zijn van alcohol.¹² Dit besef motiveerde de drager het problematische drinkgedrag aan te pakken en zich aan het alcoholverbod te houden.

Bewustwording effecten alcoholgebruik

De verwachting was dat door het dragen van de alcoholmeter cliënten gedurende een langere periode geen alcohol zouden gebruiken. Op deze manier kan de cyclus van drankgebruik doorbroken worden. Tijdens deze 'pauze' in het drankgebruik hebben dragers de mogelijkheid over hun alcoholgebruik en het effect daarvan op (verschillende delen van) hun leven na te denken. Dragers van de alcoholmeter in Londen gaven voor de draagperiode aan dat zij verwachtten dat de draagperiode een positieve invloed zou hebben op hun gezondheid. Na de draagperiode merkten zij inderdaad op dat zij in deze

¹⁰ Pepper, M. en P. Dawson (2016). Alcohol Abstinence Monitoring Requirement. A process review of the proof of concept pilot. MOPAC, London.

¹¹ Pepper, M. en P. Dawson (2016).

¹² Pepper, M. en P. Dawson (2016).

periode positieve kanten van abstinentie hadden ervaren. Zo voelden zij zich gezonder en fitter en had de periode zonder alcohol een positieve invloed op hun sociale relaties.^{13,14}

De eerste weken van het alcoholverbod zijn het zwaarste voor mensen die veel c.q. problematisch alcohol gebruiken. Wanneer mensen stoppen met het drinken van alcohol merken zij al gauw de positieve gevolgen hiervan. Doordat zij deze positieve effecten ervaren van het stoppen met het drinken van alcohol, zullen zij naar verwachting minder geneigd zijn weer grote hoeveelheden alcohol te gaan drinken.

3.4 Contextfactoren en neveneffecten

In deze paragraaf besteden we aandacht aan de contextfactoren die een rol spelen bij de veronderstelde werkzame mechanismen en de te verwachten neveneffecten.

Contextfactoren

De alcoholmeter is niet in de wet opgenomen, waardoor deelname aan de pilot alleen mogelijk was op vrijwillige basis. Dit kan invloed hebben op het aantal en type dragers. De mate waarin de alcoholmeter een succes is hangt dan ook mede af van de instroom en uitval van cliënten die de alcoholmeter dragen. Bovendien kunnen dragers vroegtijdig stoppen en overgaan op de reguliere controles, zonder dat dit nadelige consequenties heeft. Het feit dat personen de alcoholmeter dragen op vrijwillige basis, en dus vertrouwen hebben in (de werking van) de alcoholmeter, kan ervoor zorgen dat zij meer dan niet-vrijwillige dragers gemotiveerd zijn om de alcoholmeter gedurende langere tijd, dus ook bij tegenslagen of een beperkt draagcomfort, te blijven dragen. Mogelijk dit ook invloed heeft op het drinkgedrag na het verwijderen van de alcoholmeter, ofwel dragers blijven gemotiveerd om niet te drinken.

Dragers van de alcoholmeter in Londen waren over het algemeen vrij negatief over de grootte en het draagcomfort van de alcoholmeter.¹⁵ Bovendien kan de alcoholmeter niet gedragen worden tijdens het beoefenen van (contact)sporten of in combinatie met verschillende soorten kleding en schoenen.

Neveneffecten

Wanneer een alcoholverbod wordt gecontroleerd door middel van bloed-, urine- of blaastesten, moet de cliënt zich hiervoor meerdere keren per week op willekeurige momenten melden bij de reclassering. Deze verplichte testmomenten kunnen de dagelijkse activiteiten van de cliënt, zoals werk- of studieverplichtingen, verstoren. De omgeving van de cliënt zal zich hierdoor voortdurend bewust zijn van het feit dat de cliënt een alcoholverbod opgelegd heeft gekregen en hierop gecontroleerd wordt. De alcoholmeter heeft weinig tot geen invloed op de dagelijkse activiteiten en beperkt de cliënt hierdoor minder in het dagelijks leven.

¹³ Pepper, M. en P. Dawson (2016).

¹⁴ Infographic 'De Alcoholmeter: Informatie voor professionals' (2016).

¹⁵ Pepper, M. en P. Dawson (2016).

Het vervangen van de bloed-, urine- en blaastesten door de automatische test met de alcoholmeter, zorgt ervoor dat de controle van het alcoholverbod minder arbeidsintensief is. Hierdoor kan de reclassering meer capaciteit besteden aan de begeleiding van cliënten met een alcoholverbod.

De alcoholmeter is vrij groot. Hierdoor kunnen dragers worden beperkt in het dragen van bepaalde kleding en schoenen. Daarnaast is de alcoholmeter zichtbaar voor anderen, mogelijk dat hier een stigmatiserende werking vanuit gaat. Tot slot worden de dragers deels in hun vrijheid beperkt vanwege het feit dat ze op bepaalde momenten (twee keer per dag) thuis moeten zodat de gegevens van de alcoholmeter kunnen worden geüpload. Dit kan lastig zijn voor dragers die onregelmatige diensten hebben in hun werk. Daarnaast is het voor dragers niet mogelijk om elders te logeren of enkele dagen weg te gaan.

4. VERLOOP PILOT

In dit hoofdstuk gaan we allereerst in op (het verloop van) de instroom. Vervolgens besteden we aandacht aan de uitvoering van de pilot. De informatie in dit hoofdstuk is voornamelijk afkomstig uit de (groeps)gesprekken met de verschillende betrokkenen.

4.1 Instroom

In het plan van aanpak van de pilot is aangegeven dat het streven was om in het eerste jaar van de pilot 100 cliënten te laten instromen. Het moest hierbij gaan om personen die in aanraking waren gekomen met het strafrecht waarbij alcoholgebruik een rol speelde in het plegen van het delict en daarom een alcoholverbod opgelegd hebben gekregen.¹ Door het projectteam is aangegeven dat op basis van de caseload van de toezichten in 2016 waarbij een alcohol- en/of drugsverbod is geregistreerd met de verbijzondering 'leefgebied alcohol' de verwachting was dat de aantallen voldoende zijn om deze instroom te halen.

Volgens cijfers van het Centraal Bureau Statistiek (CBS) vonden in 2016 ruim 20.000 door de politie geregistreerde geweldsmisdrijven plaats (mishandeling en bedreiging) in Rotterdam en Oost-Nederland. Het WODC heeft in haar startnotitie aangegeven dat men is uitgegaan van een oplossingspercentage van 50%, waarvan bij 75% de dader op heterdaad wordt betrapt (= binnen drie uur zodat middelengebruik kan worden gemeten) en daarvan weer zo'n 30% gepleegd onder invloed van alcohol.² Dit zou betekenen dat in beide jaren de daders van zo'n 2.000 gepleegde misdrijven in aanmerking konden komen voor de pilot.

Het aantal door de reclassering geadviseerde alcohol- en drugsverboden waarbij het delict alcoholgerelateerd is, lag in 2016 voor de beide regio's samen op 109. Het gaat hierbij om geadviseerde alcohol- en/of drugsverboden, de reclassering maakt in haar registraties geen onderscheid tussen beide verboden. Hierdoor kan niet worden aangegeven bij hoeveel het alleen om een alcoholverbod ging.

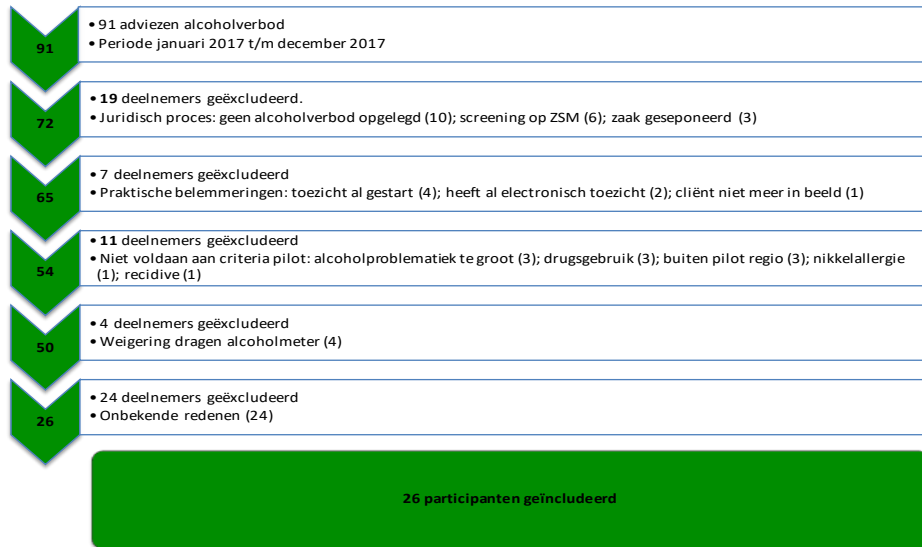
In 2017 lag het aantal door de reclassering geadviseerde alcohol- en drugsverboden waarbij het delict alcoholgerelateerd was voor beide regio's op 91. Dit aantal was daarmee lager dan de gewenste 100 instromers. Bovendien kwam niet iedereen in aanmerking voor het dragen van de alcoholmeter. Zo is bij tien cliënten om verschillende redenen uiteindelijk geen alcoholverbod opgelegd, terwijl vier cliënten ook al elektronisch toezicht hadden (figuur 4.1). Daarnaast hebben vier cliënten het dragen van de alcoholmeter geweigerd. Van 24 cliënten waarbij een alcohol- en/of drugsverbod was geadviseerd is door de reclassering niet vastgelegd waarom zij de alcoholmeter niet zijn gaan dragen.

¹ Stichting Verslavingsreclassering GGZ (2016). Plan van Aanpak Pilot Alcoholmeter – 24x7 Alcoholmonitoring. Stichting Verslavingsreclassering GGZ, Amersfoort.

² Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (2016). Startnotitie Evaluatie pilot alcoholmeter. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag.

Figuur 4.1 Flowchart instroom en exclusie met redenen

Redenen lagere instroom

In de gesprekken met de verschillende betrokkenen hebben we ook gevraagd waarom volgens hen de instroom lager was dan van tevoren werd verwacht.

Bekendheid

Door de meerderheid van de betrokkenen is opgemerkt dat het onder meer kwam doordat de bekendheid van de alcoholmeter klein was. Leden van het projectteam gaven aan dat te laat – pas na de start van de pilot - is begonnen met het geven van voorlichting over de pilot en de alcoholmeter. Hierdoor zijn mogelijk, met name in het begin, zaken gemist. Een medewerker van het Loket AM merkte op dat het introduceren van een nieuw alternatief tijd nodig heeft. Het duurt enige tijd voordat iedereen geïnformeerd is c.q. ervan gehoord heeft, daarvoor is een jaar aan de korte kant.

Daarnaast zeiden medewerkers van de reclassering dat de mogelijkheid om de alcoholmeter toe te passen naar de achtergrond was verschoven. Binnen de reclassering loopt vaak een groot aantal pilots, het inzetten van een bepaald alternatief hangt mede af van waarvoor op dat moment aandacht is. Een van de adviseurs gaf aan dat het een van de mogelijkheden binnen de advisering moet zijn (opgenomen in een rij met allerlei mogelijkheden), dan wordt er sneller aan gedacht. Door medewerkers van het Loket AM is opgemerkt dat op moment dat ergens een voorlichting of iets vergelijkbaars was gegeven de instroom even toenam. Vervolgens zwakte het weer af omdat de aandacht voor de pilot weer naar de achtergrond was verdwenen.

Doelgroep

Een meerderheid van de betrokkenen merkte op dat met name de doelgroep van de Stichting Verslavingsreclassering GGz (SVG) vaak te zwaar is om in aanmerking te komen voor een alcoholverbod en daarmee de alcoholmeter. Daar komt bij dat er tevens vaak sprake is van polygebruik. Voor de controles op drugsgebruik werden urinecontroles ingezet, terwijl daarnaast ernstige drugsverslaving een contra-indicatie vormde. Voor de

cliënten van Reclassering Nederland geldt dat bij een deel van hen het dragen van een elektronische enkelband werd opgelegd.

Daarnaast is door meerdere betrokkenen opgemerkt dat de in- en exclusiecriteria dermate strak waren geformuleerd dat het mogelijk de instroom heeft beperkt. De voorwaarden voor instroom waren heel strikt, waardoor weinig casussen in aanmerking kwamen voor de alcoholmeter. Vaak was de verslaving te zwaar of was er sprake van te veel andere problemen.

Focus op ZSM

Een andere mogelijke verklaring die door enkele betrokkenen is genoemd is dat de focus met name op ZSM is geweest. De beslismomenten op ZSM moeten snel waardoor weinig tijd was voor een juiste screening voor en/of uitleg over de alcoholmeter. De advisering van de alcoholmeter vraagt om onderzoek, gesprek met cliënt en uitzetten van een aantal acties. Een van de officieren merkte op dat de pilot c.q. alcoholmeter zich misschien meer moet richten op de rapporteurs van bijzondere voorwaarden. Daarnaast zei hij dat het nu hoort bij een voorwaardelijk sepot, terwijl er meestal niet zo snel voorwaardelijk wordt geseponeerd.³

Acties verhogen instroom

Het projectteam heeft aangegeven onder meer op de problemen met de instroom te hebben gereageerd door extra voorlichting te geven en extra posters te verspreiden. Daarnaast zijn in de zomer van 2017 ook de regio's Arnhem en Nijmegen bij de pilot betrokken om zo de instroom te vergroten. Tevens zijn in de zomer van 2017 in beide regio's zomerlunches georganiseerd om de pilot weer onder de aandacht te brengen.

Medewerkers van het Loket AM hebben gedurende de pilot meerdere keren op ZSM gezeten. Gezamenlijk met de reclasseringsmedewerker hebben ze alle zaken die binnen kwamen doorgelopen om na te gaan of er geschikte zaken tussen zaten. Een van de medewerkers van het Loket merkte op dat sommige reclasseringswerkers dan enige weerstand vertoonden, ze waren bang dat er veel werk aan vastzat. Volgens de medewerker van het Loket AM kwam dat mede door de onwetendheid en doordat reclasseringsmedewerkers op ZSM veel tijdsdruk voelen. Dat is deels geprobeerd te ondervangen door meerdere keren op ZSM te gaan zitten. Op de dagen dat een medewerker van het Loket AM aanwezig was op ZSM zijn geschikte casussen naar voren gekomen.

Tot slot heeft een medewerker van het Loket AM verschillende casussen helemaal uitgeschreven en aangegeven waarom iemand wel of niet geschikt was voor de alcoholmeter. Deze uitgewerkte casussen zijn vervolgens naar de teamleiders van de reclasseringsteams gestuurd in de hoop dat hierdoor de aandacht en het enthousiasme ervoor toenam.

³ Overigens was het strafrechtelijk kader binnen de pilot breder dan alleen voorwaardelijk sepot.

4.2 Uitvoering

In deze paragraaf gaan we in op de uitvoering van de pilot en hoe die is verlopen. Hierbij besteden we aandacht aan de procedures, begeleiding, knelpunten en succesfactoren. De informatie is afkomstig uit documenten van SVG over de pilot, gesprekken met betrokkenen (medewerkers reclassering, officieren van justitie, leden projectteam en medewerkers van het loket alcoholmeter (AM)), verslagen van bijeenkomsten van het projectteam en de enquêtes die zijn afgenomen bij de dragers.

Procedures

In het kader van de pilot is voor de adviseurs binnen de reclassering door de SVG een werkinstructie opgesteld. Hierin staat dat indien een adviseur voornemens was een toezicht te adviseren met als bijzondere voorwaarde een alcoholverbod de volgende stappen moesten worden ondernomen. Ten eerste moest bij het Loket AM worden gecheckt of er een alcoholmeter beschikbaar was. Indien dit het geval was dan diende tijdens het adviesgesprek de vragenlijst geschiktheid alcoholmeter te worden ingevuld. Als de cliënt geschikt was bevonden en hij wilde op vrijwillige basis deelnemen aan de pilot dan moest de volgende aanvulling worden toegevoegd aan de reguliere advies tekst van de bijzondere voorwaarde alcoholverbod: "De controle op de naleving van deze bijzondere voorwaarde wordt ondersteund door urinecontroles of de alcoholmeter. De aansluiting op de alcoholmeter zal uiterlijk drie dagen na de uitspraak worden gerealiseerd." De laatste stappen waren het invullen van het aanmeldformulier en checken of het advies was overgenomen.

De adviseurs die wij hebben gesproken gaven aan dat de screening met de vragenlijst geschiktheid alcoholmeter goed is verlopen. Wel bleek in de loop van de tijd dat diabetes een contra-indicatie was, omdat iemand dan vaak last heeft van opgezette benen. De adviseurs zijn er in het begin van de pilot echter vanuit gegaan dat iedereen met diabetes niet in aanmerking kwam voor de alcoholmeter. Als ze van tevoren hadden geweten dat het ging om de opgezette benen, dan had daarnaar gevraagd kunnen worden. Dit is in het begin niet gebeurd waardoor misschien enkele cliënten niet aan de alcoholmeter zijn aangesloten, terwijl dat mogelijk wel had gekund. In de registraties van de reclassering is dit niet terug te vinden.

Uit de screeningsvragenlijsten die wij van de reclassering hebben ontvangen bleek dat vier cliënten ondanks hun ernstige alcoholverslaving -hetgeen een contra-indicatie is- toch zijn aangesloten op de alcoholmeter. Bij een van hen was door de adviseur op het screeningsformulier aangegeven dat hiervoor is gekozen omdat de cliënt gemotiveerd was voor behandeling. Bij de overige drie is onduidelijk waarom uiteindelijk toch is gekozen voor het aansluiten op de alcoholmeter.

Volgens een van de toezichthouders is het niet tot nauwelijks haalbaar dat iemand binnen drie dagen moet zijn aangesloten, zoals in het vonnis moest worden opgenomen. Hiervoor zou meer tijd beschikbaar moeten kunnen zijn. Het toezicht loopt twee jaar, een toezichthouder kan dan zelf inschatten of het inderdaad noodzakelijk is dat het zo snel moet of dat het ook nog even kan wachten.

Toezichthouders

In de werkinstructie voor de toezichthouders stond onder meer dat wanneer een nieuwe aanmelding voor de alcoholmeter binnen was, een medewerker van het loket AM contact opnam met de contactpersoon binnen de reclassering in de desbetreffende regio om af te stemmen wie de toezichthouder ging worden. Zodra de toezichthouder bekend was, werd deze gekoppeld aan de aansluiter. Het was de bedoeling dat de toezichthouder en de aansluiter gezamenlijk naar de cliënt zouden gaan voor de aansluiting. Een enkele toezichthouder gaf aan dat dit inderdaad meestal gebeurde, maar dat het soms wel erg lastig was om het in te plannen. Regio Oost is een zeer uitgestrekte regio waardoor het veel reistijd kost, terwijl het bij de aansluiting aanwezig zijn van de toezichthouder volgens hen weinig toegevoegde waarde heeft. Door enkele andere toezichthouders en aansluiters is het samen naar de cliënt gaan juist als prettig ervaren. Zij zeiden dat de toezichthouder op zo'n moment uitleg kon geven over de kaders, de bijzondere voorwaarden en dergelijke, terwijl de aansluiter zich kon richten op het technische verhaal rondom de alcoholmeter zoals het uploaden van de gegevens.

Begeleiding

Volgens de toezichthouders is de begeleiding van de cliënt voor een groot deel hetzelfde verlopen als bij urinecontroles het geval is. Wel gaven enkele toezichthouders aan dat zij vaker bij de cliënt thuishkwamen omdat de metingen van de alcoholmeter daar aanleiding toegaven. Verder merkten de toezichthouders dat in de gesprekken meer aandacht was voor het alcoholgebruik. Door het merendeel van de toezichthouders is opgemerkt dat zij door de metingen van de alcoholmeter wisten of iemand wel of niet had gedronken. Door het gebruik van de alcoholmeter kon een toezichthouder in de gesprekken dieper ingaan op de vraag waarom de cliënt juist op dat moment was gaan drinken, terwijl tevens in overleg met de cliënt kon worden nagegaan hoe dit een eventuele volgende keer kan worden voorkomen. Een voordeel ten opzichte van de urinecontroles is, volgens de toezichthouders, dat een toezichthouder met redelijke zekerheid weet of een cliënt wel of niet heeft gedronken. Bij de urinecontroles duurt het lang voordat de uitslag bekend is, terwijl het daarnaast makkelijker is om mee te frauderen.

Het merendeel van de toezichthouders heeft gezegd dat naast het dragen van de alcoholmeter bij hun cliënt ook de behandeling gericht op verslaving is ingezet. Het ging hierbij met name om ambulante begeleiding vanuit een verslavingszorginstelling. Zij merkten daarbij op dat ze het idee hadden dat de dragers gemotiveerd waren om iets te doen aan hun alcoholgebruik. Dat geldt in mindere mate voor de meeste cliënten die urinecontroles krijgen. Verder vonden cliënten het, volgens enkele toezichthouders, vaak stoer om de alcoholmeter te dragen of waren ze er trots op. De toezichthouders waren van mening dat de bewustwording bij het merendeel van de dragers is toegenomen, hetgeen positief doorwerkte in de begeleiding. Een deel van de toezichthouders gaf dan ook aan dat zij vinden dat de begeleiding zich vooral moet richten op de bewustwording.

Tot slot gaven enkele toezichthouders aan dat de draagtijd van 75 dagen voor sommige cliënten te kort was. Bij sommige dragers was er dan ook sprake van terugval na het verwijderen van de alcoholmeter.

Dragers

Volgens de dragers bestond de begeleiding c.q. het toezicht uit een-op-een gesprekken over hoe het ging, hoe om te gaan met alcoholgebruik en dergelijke. De alcoholmeter zelf werd niet vaak besproken. Enkele malen werd opgemerkt dat een drager ook per WhatsApp contact onderhield met de toezichthouder van de reclassering, met name bij praktische vragen. Dit laagdrempelige contact werd door de dragers gewaardeerd. Vrijwel alle dragers gaven aan dat de reclassering makkelijk te bereiken was bij vragen of problemen in relatie tot het alcoholverbod en/of de alcoholmeter.

De dragers waarden de begeleiding gemiddeld met een 7,9, op een schaal van een tot tien. Het cijfer varieerde van een twee tot een tien, een acht is het vaakst gegeven. Er zijn weinig mogelijke verbeterpunten aangedragen. Een enkeling zou graag meer contact met de reclassering gehad willen hebben. Ook noemde een drager een betere communicatie tussen de reclassering en verslavingszorg als mogelijk verbeterpunt.

Knelpunten

Het grootste knelpunt van de pilot is dat de instroom veel lager was dan van tevoren verwacht. Dit punt is in het begin van dit hoofdstuk al uitgebreid besproken. Een ander knelpunt heeft betrekking op de alcoholmeter. Zowel de dragers als andere betrokkenen vonden de alcoholmeter erg groot en stug, met andere woorden het draagcomfort is niet goed. Omdat de alcoholmeter vrij groot is werd de drager beperkt in het dragen van bepaalde kleding en (werk)schoenen.

Voor het verzenden van de data van de alcoholmeter moest de drager op bepaalde momenten thuis zijn. Verschillende betrokkenen hebben aangegeven dat dit lastig kan zijn voor iemand die onregelmatige diensten heeft. Als een drager zo'n moment miste en niet thuis was, dan zorgde dit voor veel extra werk bij de reclassering. Daarnaast is door een van de toezichthouders het volgende voorbeeld genoemd. Zij had een cliënt die zelf in gemeente A woonde, maar veel bij zijn moeder in gemeente B verbleef en werkte in gemeente C. Het was dan lastig te bepalen waar de modem moest komen te staan.

Aangezien de data dagelijks tweemaal moesten worden verzonden met een modem die bij de drager thuis stond was het voor de drager niet mogelijk om een weekendje weg te gaan of bij iemand anders te slapen. Volgens verschillende betrokkenen werd de drager hierdoor beperkt in bepaalde sociale activiteiten en zijn vrijheid, met name omdat de alcoholmeter vooral werd gedragen door mensen die nog redelijk actief zijn in de maatschappij. Als mogelijke oplossing hiervoor is een mobiele modem genoemd die de drager mee kan nemen.

Aansluiten

De aansluiters gaven aan dat het aansluiten van de alcoholmeter op zich goed verliep. Wel is het door de lage instroom nog geen routineklus geworden. Bij elke aansluiting moest de aansluiter toch weer bedenken hoe het ook alweer in zijn werk ging. De tijd die het aansluiten in beslag nam wisselde dan ook; soms lukte het binnen een kwartier, terwijl het een andere keer twee uur duurde. Een enkele aansluiter zei dat het aansluiten net zo goed uitbesteed kan worden aan degenen die ook de elektronische enkelband aansluiten. Zij

was van mening dat het aansluiten niet per se door iemand van de SVG of Reclassering Nederland hoefde te gebeuren.

Van belang is dat bij het aansluiten voldoende tijd wordt genomen om na te gaan hoe goed de alcoholmeter zit door bijvoorbeeld het passen van verschillende soorten schoenen die een cliënt veel draagt, door te lopen, bukken en andere bewegingen. Hierdoor kan worden voorkomen dat de aansluiter weer terug moet komen omdat de alcoholmeter niet goed zit. Dit was in het begin namelijk regelmatig het geval.

Het afsluiten vond in het begin van de pilot vaak bij de cliënt thuis plaats. Later gebeurde het steeds vaker dat de cliënt zelf het kastje c.q. de modem afsloot en naar kantoor kwam. Het afsluiten ging heel snel en is een stuk makkelijker dan het aansluiten. Wel moest de alcoholmeter elke keer zorgvuldig schoon worden gemaakt, hetgeen niet altijd als even prettig werd ervaren door de aansluiters.

Storingen

In het eerste half jaar van de pilot zijn veel storingen c.q. problemen met de apparatuur geweest. De aansluiters zijn regelmatig naar de cliënt toe gegaan om storingen op te lossen. Inmiddels is dit verholpen door gebruik te gaan maken van andere kastjes c.q. modems. Een ander probleem was dat de alcoholmeter na een bepaald aantal dagen dragen een foutmelding gaf. De alcoholmeter moest dan worden verwijderd en vervangen. Hoewel de dragers hier heel goed en flexibel mee om zijn gegaan vond één aansluiter dat dit eigenlijk niet kan tegenover de cliënt.

Succesfactoren

Volgens bijna alle betrokkenen was het grote voordeel van de alcoholmeter dat het heel lastig is om ermee te frauderen. Volgens medewerkers van de reclassering gaf dit juist ook rust bij de dragers. Omdat de alcoholmeter continue meet of de drager alcohol drinkt hoeven ze zich niet bezig te houden met de vraag wanneer ze zouden kunnen drinken. Ze merken dat cliënten met urinecontroles daarentegen voortdurend bezig zijn met wanneer ze wel of niet kunnen drinken.

Een ander voordeel dat de meerderheid van de betrokkenen heeft genoemd was dat de dragers zich niet meerdere keren per week hoeven te melden bij de reclassering. Hierdoor had het weinig tot geen inbreuk op hun dagelijkse leven. Daarnaast kwamen ze niet steeds in aanraking met de (meer) verslaafde groep cliënten van de reclassering.

De alcoholmeter maakt het alcoholgebruik van de drager meer inzichtelijk, terwijl bij urinecontroles alleen inzicht wordt verkregen of iemand heeft gedronken. De toezichthouders konden hierdoor in de gesprekken beter ingaan op het alcoholgebruik. Wat hierbij ook meespeelde is dat bij de urinecontroles het ongeveer een week duurt voordat de uitslag van een test binnen is. De resultaten van de metingen van de alcoholmeter kwamen dagelijks binnen. Hierdoor kon de toezichthouder sneller tot actie overgaan.

Volgens de leden van het projectteam is door de pilot en de mogelijkheid de alcoholmeter in te zetten in Nederland meer aandacht gekomen voor zaken waarbij er sprake is van alcoholgebruik c.q. -misbruik. Daarnaast hadden ze het idee dat voor de inzet van de

alcoholmeter voornamelijk werd gekeken naar de sanctie (wat voor straf moet iemand krijgen), terwijl nu meer naar een oplossing werd gezocht.

Tot slot gaven meerdere betrokkenen aan dat de alcoholmeter naast een controlerende werking volgens hen eveneens een preventieve werking heeft. Door het dragen van de alcoholmeter werd de drager continue herinnerd aan het feit dat hij niet mocht drinken. Dit stimuleerde om niet te gaan drinken, terwijl tevens de bewustwording werd vergroot.

Randvoorwaarden

Naast dat de techniek goed moet zijn en er sprake is van voldoende bekendheid, is volgens verschillende betrokkenen een derde randvoorwaarde dat cliënten een vaste woon- of verblijfplaats hebben. Cliënten die bijvoorbeeld in de nachtopvang zitten kunnen de alcoholmeter niet dragen. Hier zit overigens mogelijk wel een deel van de doelgroep.

Een vierde randvoorwaarde is dat er een aanspreekpunt moet zijn, zoals het Loket AM, waar medewerkers en dragers terecht kunnen met vragen. Dit landelijke aanspreekpunt is ook van belang voor de uitvoering. De data van de alcoholmeter die de toezichthouders ontvangen, zijn soms behoorlijk gecompliceerd en in het Engels. Voor sommige toezichthouders was dat vrij lastig. De medewerkers van het Loket AM konden hier hulp bij bieden.

5. DRAGERS EN ERVARINGEN

In dit hoofdstuk beschrijven we de ervaringen van de dragers. Voordat we ingaan op de ervaringen van de dragers met de alcoholmeter geven we eerst een korte beschrijving van de achtergrondkenmerken van de dragers. De informatie is afkomstig uit de vragenlijsten die bij de dragers zijn afgenomen. Door de reclassering is twee keer een vragenlijst afgenomen. De eerste vragenlijst is om te bepalen of de cliënt in aanmerking komt voor het dragen van de alcoholmeter, terwijl de tweede vragenlijst op het moment van aansluiten (0-meting) is afgenomen. Daarnaast hebben wij op twee momenten een enquête afgenomen: aan het einde van de draagperiode (1-meting) en nog eens drie maanden nadat de alcoholmeter is afgesloten (2-meting). In totaal hebben 18 dragers meegedaan aan de 1-meting, terwijl het aantal dragers dat ook aan de 2-meting heeft deelgenomen op 14 ligt. Vanwege deze kleine aantallen noemen we geen percentages en hebben we geen significantietoetsen uitgevoerd.

5.1 Achtergrondkenmerken dragers

Van de 18 dragers komen 11 uit Oost-Nederland en zeven uit Rotterdam. Het betreffen 16 mannen en twee vrouwen. Hun leeftijd varieert van 24 tot 63 jaar. Vijf dragers zijn jonger dan 30 jaar, vijf zijn in de 30, zes in de 40, terwijl de overige twee ouder dan 50 jaar zijn. Het opleidingsniveau loopt uiteen van geen opleiding of lagere school (vijf dragers) lbo, vmbo of Mavo (zes), mbo (zes) tot havo of hoger (een drager).

Vier dragers hebben betaald werk of inkomsten uit werk als zelfstandige, terwijl elf dragers werkloos of arbeidsongeschikt (met uitkering) zijn. Daarnaast volgen twee dragers een opleiding. Eén drager geeft aan vrijwilligerswerk te doen (naast een uitkering).

Zeven dragers wonen samen met een partner, waarvan vier ook met kinderen. Acht zijn alleenstaand; één van hen woont met zijn kinderen. Andere woonvormen zijn 'inwonend bij ouders' (tweemaal genoemd) en iemand die met drie anderen in een huis woont.

Twaalf dragers hebben een voorwaardelijke veroordeling, terwijl het bij drie om een schorsing preventieve hechtenis gaat. Van de overige dragers hebben twee een voorwaardelijk sepot en één een strafbeschikking.

5.2 Ervaringen dragers

In deze paragraaf gaan we in op de ervaringen van de dragers met de alcoholmeter.

Alcoholmeter

Gevraagd naar het draagcomfort van de alcoholmeter, gaven de dragers gemiddeld een 5,6 op een schaal van 1 tot tien. Dit cijfer varieerde tussen de één en de negen; een zeven

is het vaakst genoemd. Het dragen van de alcoholmeter is door 12 dragers (zeer) positief gewaardeerd. Twee dragers waren (zeer) negatief, terwijl drie dragers neutraal waren en één drager geen mening wilde geven.

Een voordeel van het dragen van de alcoholmeter is dat men zich niet hoeft te melden voor adem-, bloed- of urinecontroles. Tien dragers noemden dit als voordeel. Het feit dat er constant gemeten wordt, waardoor het alcoholverbod minder snel wordt overtreden, is als voordeel genoemd door eveneens tien dragers. De familieleden (N=8) waren verdeeld over de voordelen voor de drager. Zo hebben vier aangegeven het niet hoeven melden als voordeel te zien, terwijl drie de constante meting als voordeel zagen. Geen van de familieleden zag voordelen voor de omgeving.

Een veelgenoemd nadeel van de alcoholmeter was de omvang ervan; 15 dragers vonden het formaat van de alcoholmeter te groot of veel te groot. Daarentegen gaven vijf aan veel of heel veel last te hebben gehad van de alcoholmeter. Vaak is opgemerkt dat gewenning optreedt, het ervaren ongemak bij de start nam snel af waardoor het 'eindoordeel' positief is. Tabel 5.1 geeft weer bij welke activiteit men welke mate van last ervaarde (in aantallen).

Tabel 5.1 Mate van ervaren last van de alcoholmeter tijdens een aantal gedragingen

	Geen last	Een beetje last	Last	Veel last	Heel veel last	Niet van toepassing	Totaal
In het algemeen	3	6	4	3	2	-	18
Bij het slapen	8	3	2	3	2	-	18
Bij het lopen	11	1	3	3	0	-	18
Bij het sporten	11	1	1	0	0	5	18
Bij het douchen	8	2	5	2	1	-	18
Bij het dragen van bepaalde kleding	8	2	5	2	1	-	18

De kleding waarvan de dragers bij het dragen last hadden van de alcoholmeter, was bij vrijwel iedereen een korte broek. Daarnaast zijn ook een strakke broek en het dragen van laarzen genoemd als belemmerende kleding.

Dertien dragers hebben geen bijwerkingen bij het dragen van de alcoholmeter genoemd. Vijf dragers benoemden enkele bijwerkingen, zoals jeuk, uitslag of schaafplekken. Een enkeling heeft een blauwe plek op zijn been gekregen door de alcoholmeter. Een drager die trombose heeft noemde pijn en blauwe plekken wanneer zijn been opzet door de trombose.

Verbeterpunten alcoholmeter

Het verkleinen van de alcoholmeter is het meest genoemde verbeterpunt, 11 dragers noemden dit. Zeven tot acht dragers noemden "Het draagcomfort moet worden verhoogd" en "Het moet mogelijk zijn om met de alcoholmeter te zwemmen en/of te sporten". Zes dragers zouden graag zien dat de alcoholmeter van zachter of flexibeler materiaal is gemaakt of met minder harde randen. Twee dragers zouden graag een alcoholmeter van minder gewicht hebben en eveneens twee dragers noemden het geluid hard. Dit betrof

zowel het geluid dat de alcoholmeter maakte wanneer contact werd gemaakt met de huid om een meting te verrichten, als de trilling die de meter bij het meten gaf.

Verschil met urinecontroles

Negen dragers hebben de vragen over de vergelijking tussen de alcoholmeter en urinecontrole beantwoord. Het meest genoemde voordeel van de alcoholmeter ten opzichte van urinecontroles was dat men zich minder hoeft te melden bij de reclassering (vijf van de negen dragers noemden dit). De mogelijkheid om het te combineren met werk is door twee dragers als bijkomend voordeel genoemd. Daarnaast werd het feit dat de alcoholmeter permanent controleert en niet te omzeilen als een voordeel gezien. De alcoholmeter is hiermee een betere stok achter de deur dan de urinecontroles, aldus drie dragers. Een enkeling noemde enkele nadelen ten opzichte van urinecontroles.

5.3 Bekendheid en oordeel

Om een beeld te krijgen van de bekendheid van de alcoholmeter bij officieren en advocaten en hun mening over de alcoholmeter als sanctiemodaliteit is bij hen in beide pilotregio's een online enquête uitgezet. In totaal hebben 44 advocaten (een respons van 9%) en 31 officieren (24%) de vragenlijst ingevuld. Ook in de gesprekken met de vier officieren en advocaten hebben we aandacht besteed aan de bekendheid met en hun mening over de alcoholmeter. Daarnaast zijn de dragers en hun familieleden gevraagd naar hun oordeel over de alcoholmeter. In de gesprekken met de medewerkers van de reclassering is ook aandacht besteed aan de vraag in hoeverre zij behoefte hebben aan het inzetten van de alcoholmeter.

Bekendheid

Van de 31 officieren die de online vragenlijst hebben ingevuld gaf bijna iedereen (28) aan dat zij de alcoholmeter kenden. Het merendeel had er iets over gelezen, gehoord of gezien, terwijl een beperkt deel een zaak heeft gehad waar uiteindelijk de alcoholmeter is ingezet. De bekendheid onder de advocaten lag lager. Van hen zeiden 33 de alcoholmeter niet te kennen. Ook in de gesprekken met de advocaten is aangegeven dat men er pas van hoorde op het moment dat hun cliënt ze hierover had geïnformeerd.

In de gesprekken hebben de officieren aangegeven dat zij vrij snel na de start van de pilot zijn geïnformeerd over de alcoholmeter. Dit gebeurde onder meer door middel van een mail, door hieraan aandacht te besteden in het teamoverleg en door een van de collega's die de alcoholmeter een week heeft gedragen. Een van de officieren merkte op dat het misschien beter is om voor de start van een pilot de informatieverstrekking al in gang te zetten, terwijl een ander zei dat door de continue stroom van informatie over allerlei zaken de alcoholmeter soms weer naar de achtergrond is verdwenen. Verder speelde ook mee dat ze nauwelijks zaken hebben gehad waar de alcoholmeter uiteindelijk is ingezet.

Oordeel

Hieronder gaan we in op het oordeel over de alcoholmeter van de verschillende betrokkenen. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat door de lage instroom nog niet veel ervaring is opgedaan, het gaat dan ook voor een deel om aannames en verwachtingen.

Reclassering

In het algemeen waren de medewerkers van de reclassering positief over het inzetten van de alcoholmeter. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat ze vaak maar één cliënt hebben gehad die de alcoholmeter heeft gedragen. De medewerkers van de reclassering hadden het idee dat door de alcoholmeter gedragsverandering kan plaatsvinden. Zij waren van mening dat de alcoholmeter vooral geschikt is om in te zetten als ondersteuningsmiddel bij cliënten die gemotiveerd zijn om iets aan hun drinkgedrag te doen. Daarnaast kan het worden ingezet als controlemiddel om na te gaan of de cliënt zich aan het alcoholverbod houdt. Enkele medewerkers gaven aan dat de alcoholmeter bij jongeren en niet verslaafden zou kunnen worden ingezet als een straf, terwijl het bij alcoholverslaafden meer als een middel zou kunnen dienen. Bij de eerste groep zou het doel zijn om 75 dagen niet te drinken, terwijl het bij de tweede groep meer een middel zou zijn om te zien of het lukt om niet of in ieder geval minder te drinken.

Volgens enkele reclasseringsmedewerkers zouden ze meer profijt van de alcoholmeter kunnen hebben als deze op veel verschillende manieren binnen hun werk kan worden ingezet. Zij zagen het onder meer als een middel dat inzicht kan geven in het drinkgedrag en drinkpatroon van een cliënt, hetgeen kan helpen bij de begeleiding en het toezicht.

Dragers

Gevraagd naar het eindoordeel van de alcoholmeter viel de groep dragers uiteen in een positieve en een negatieve groep. Beide waren even groot. Draggers met een negatief eindoordeel merkten op dat de band niet hielp om te stoppen met drinken. Een andere tekortkoming had te maken met het feit dat de reclassering niet altijd een gevolg gaf aan een detectie van alcoholgebruik. De dragers die dit merkten raakten vervolgens minder gemotiveerd. Zij merkten onder meer op dat als alles volledig volgens plan zou functioneren het een goed middel zou kunnen zijn. Eén drager oordeelde, alles overwegend, negatief omdat de alcoholmeter hem veel pijn en huidirritatie had bezorgd.

Onder de dragers met een positief eindoordeel bevond zich een klein deel dat aangaf de alcoholmeter graag langer te hadden willen dragen. Zij meenden dat een goede beweging was ingezet, maar maakten zich zorgen over hun gedrag na het afsluiten van de alcoholmeter. Andere positieve aspecten die de dragers noemden zijn het voordeel van een constante controle en het feit dat met de alcoholmeter niet gefraudeerd kan worden. Het was hierdoor "meer een stok achter de deur dan urinecontroles", aldus een drager. Ook de vrijheid (ten opzichte van urinecontroles) is genoemd als positief punt. In het algemeen vonden zij het dan ook een goed alternatief voor de urinecontroles.

Familieleden

Van de acht familieleden bij wie we een vragenlijst hebben afgenomen oordeelden zes positief over de alcoholmeter. Zij dachten dat de alcoholmeter kan helpen om op korte

termijn minder te gaan drinken. Of het ook positieve invloed heeft op het drinkgedrag op langere termijn vonden zij lastiger in te schatten. Verder waren de familieleden van mening dat de alcoholmeter een goed middel is om de naleving van het alcoholverbod te controleren. Daarnaast vonden ze het een goed alternatief voor de urinecontroles.

Officieren

Uit de enquête onder de officieren kwam naar voren dat zij de alcoholmeter in het algemeen een goed instrument vinden voor de controle op de naleving van het alcoholverbod. Het leek hen onder andere een effectieve manier die zowel de drager als de reclassering minder tijd kost. Wel is door meerdere officieren opgemerkt dat ze benieuwd zijn naar de betrouwbaarheid van de alcoholmeter. Het leek hen op zich een goed alternatief voor de urinecontroles, het merendeel zou waarschijnlijk wel adviseren om de alcoholmeter hiervoor in te zetten. Ook hier is weer opgemerkt dat dit wel afhankelijk is van de werking en de betrouwbaarheid van de alcoholmeter. In de gesprekken gaven de officieren aan dat de behoefte om de alcoholmeter in te zetten meer bij de reclassering ligt aangezien zij het toezicht uitvoert. Voor een officier is het minder van belang, waardoor er ook niet echt sprake is van behoefte om het in te kunnen zetten. Het moet ingebed zijn in een hulpverlenend kader: het kan als instrument worden gebruikt in de behandeling van alcoholgebruik/verslaving of om bij jongeren die regelmatig veelvuldig alcohol drinken erger te voorkomen.

De meerderheid van de officieren gaf aan de alcoholmeter een goede sanctiemo- daliteit te vinden. Wel is gezegd dat het misschien meer een controle- dan wel ondersteuningsmiddel is. Het dragen van de alcoholmeter was volgens hen een middel en niet echt een straf c.q. sanctie. De sanctie is de bijzondere voorwaarde, terwijl de alcoholmeter daarvoor controleert. Het leek volgens hen beter te werken dan de urinecontroles waarmee makkelijk gefraudeerd kan worden. Een van de officieren gaf aan dat het de vraag is of een alcoholverbod moet worden opgelegd als het niet goed kan worden gecontroleerd. Het zou mogelijk een meerwaarde hebben als het dragen van de alcoholmeter echt kan worden opgelegd aangezien het een beter en makkelijker instrument lijkt om overtredingen te constateren.

Het merendeel van de officieren dacht dat de alcoholmeter kan helpen om op korte termijn minder te gaan drinken en/of te stoppen met het plegen van delicten. Hoe dat zit op de langere termijn vond men lastiger in te schatten; de meerderheid heeft deze vragen met weet niet beantwoord. In de gesprekken gaven de officieren aan te denken dat de alcoholmeter ook goed kan werken voor de bewustwording. Personen die ermee instemmen om de alcoholmeter te gaan dragen, zullen naar verwachting ook intrinsiek gemotiveerd zijn om iets aan hun alcoholgebruik te gaan doen.

Advocaten

Zoals aangegeven is de alcoholmeter nog niet echt bekend onder de advocaten. Zij vonden het dan ook lastig om aan te geven wat zij vinden van de alcoholmeter. Een deel (15 tot 17 advocaten) heeft bij meerdere vragen hierover weet ik niet ingevuld. Degenen die de vragen wel hebben beantwoord zeiden dat de alcoholmeter een goed instrument lijkt te zijn voor de controle op het alcoholverbod: het is minder belastend voor de drager en de reclassering. Wel gaven enkele advocaten aan dat zij het instrument een inbreuk op de privacy van de drager vinden. De behoefte om het in te zetten is bij hen beperkt.

6. ERVARINGEN ALCOHOLMETER

In dit hoofdstuk beschrijven we het alcoholgebruik en delictgedrag van de dragers voor, tijdens en na het dragen van de alcoholmeter. Tevens gaan we in op de vraag of de situatie op verschillende leefgebieden volgens de dragers is verbeterd, verslechterd of gelijk gebleven na het dragen van de alcoholmeter. Oorspronkelijk was het de bedoeling om na te gaan wat het effect dan wel de invloed van de alcoholmeter is op het drink- en delictgedrag van de dragers. Vanwege de beperkte instroom en het ontbreken van een controlegroep is dit echter niet op een wetenschappelijk verantwoorde wijze mogelijk.

De informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op enquêtes afgenomen bij de dragers, op gegevens geregistreerd door de alcoholmeter en op registratiegegevens van de politie. Vanwege de kleine aantallen noemen we geen percentages en zijn geen significantietoetsen uitgevoerd.

6.1 Alcoholgebruik

In deze paragraaf gaan we in op het alcoholgebruik van de dragers voor, tijdens en na het dragen van de alcoholmeter.

Alcoholgebruik voor draagperiode

De inname van alcohol van de 18 dragers in de periode voor het aansluiten van de alcoholmeter loopt sterk uiteen. Drie van de 18 dragers zeiden bij de start van de deelname aan de pilot dat zij in de afgelopen drie maanden geen alcohol hadden gedronken. Acht dragers dronken naar eigen zeggen voorafgaand aan de pilot op vier of minder gelegenheden per maand alcohol, terwijl de overige zeven dragers twee keer per week of vaker dronken. De hoeveelheid alcohol die de dragers in die drie maanden dronken liep sterk uiteen; van vier glazen in drie maanden tot meer dan 100.

De drie dragers die hebben aangegeven in de drie maanden voorafgaand aan het dragen van de alcoholmeter niet te hebben gedronken zijn mannen in de leeftijd van 27, 28 en 31 jaar. Een van hen is student, terwijl de andere twee werkloos of arbeidsongeschikt zijn. Bij de acht dragers die vier keer of minder per maand dronken gaat het om zeven mannen en een vrouw. Hun leeftijd loopt uiteen van 34 tot en met 63 jaar. Drie van hen hebben betaald werk, drie zijn arbeidsongeschikt en twee werkloos. De laatste groep – dragers die twee keer per week of vaker dronken – bestaat uit zes mannen en een vrouw variërend in de leeftijd van 24 tot en met 63 jaar. Vier van hen zijn werkloos, een werkt, een is arbeidsongeschikt en eveneens een is student.

Het alcoholgebruik vóór het dragen van de alcoholmeter had bij zes dragers met regelmaat gevolgen voor hun dagelijks leven. Zij zeiden wekelijks in een situatie te zijn geweest waarbij zij niet konden stoppen met drinken wanneer ze eenmaal begonnen. In het jaar voorafgaand aan het dragen van de alcoholmeter was volgens tien dragers iemand gewond

geraakt (de drager zelf, dan wel iemand anders) doordat de drager gedronken had. Van de dragers voelden 14 wel eens (ten minste één keer in de drie maanden voorafgaand) spijt of schuld na het drinken. Eveneens 14 dragers konden zich (ten minste één keer in die drie maanden) niet herinneren wat er de vorige avond gebeurd was. In de omgeving van de dragers was, volgens de dragers, vaak iemand die in het afgelopen jaar zorgen uitte ten aanzien van het drankgebruik, 14 dragers gaven dit aan. Dit kan een familielid of vriend zijn, maar ook een dokter of hulpverlener.

Alcoholgebruik in draagperiode

Elf dragers waren van mening dat het dragen van de alcoholmeter invloed heeft gehad op hoe bewust men is van zijn alcoholgebruik. Ook zeiden twaalf dragers dat het alcoholgebruik in de draagperiode is veranderd. Twaalf dragers hebben tijdens het dragen van de alcoholmeter geen alcohol gedronken. Drie dragers gaven aan voor het aansluiten van de alcoholmeter al te zijn gestopt met drinken. Volgens hen is de alcoholmeter op zich niet zozeer van invloed geweest op hun drankgebruik, maar voelde het wel als een stok achter de deur.

Op drie meetmomenten is de dragers gevraagd naar hun alcoholinname. Bij het aansluiten van de alcoholmeter, het eerste meetmoment, gaven zoals gezegd drie dragers aan reeds gestopt te zijn met drinken. Deze dragers zeiden ook bij de vervolgmetingen niet te hebben gedronken. Na het afsluiten van de alcoholmeter, het tweede meetmoment, gaven 12 dragers aan niet te hebben gedronken tijdens het dragen van de alcoholmeter (dit is inclusief de drie dragers die zeiden voor het dragen al gestopt te zijn met drinken). Negen van deze 12 dragers zeiden drie maanden na het verwijderen van de alcoholmeter nog steeds niet te drinken. Van de overige drie dragers ontbreekt deze informatie aangezien zij niet bereikt zijn voor het afnemen van de laatste vragenlijst.

De zes dragers die na het afsluiten van de alcoholmeter aangaven nog wel alcohol te drinken zeiden minder te drinken. Zowel tussen de meting aan de start van de draagperiode en na het afsluiten, als tussen afsluiten en drie maanden later zeiden ze dat de alcoholinname was afgenomen. Dit gold voor alle dragers die aan de drie metingen hebben deelgenomen. Volgens de dragers nam zowel het aantal momenten waarop ze dronken als het aantal glazen per keer dat ze dronken af.

Na het dragen van de alcoholmeter schatten tien dragers zelf in dat het dragen van de alcoholmeter een positieve invloed had op het drinkgedrag op korte termijn. Acht van hen schatten in dat het ook op lange termijn een positieve invloed heeft.

Alcoholdetectie door de alcoholmeter

Tijdens het dragen van de alcoholmeter registreerde de alcoholmeter verschillende gegevens. Van 16 dragers zijn deze gegevens bekend. Bij 13 van hen is in de gehele periode geen alcohol op de huid gemeten. Bij drie dragers was dit wel het geval. Respectievelijk één, negen en 25 keer gaf de alcoholmeter een 'confirmed consumption': een piek in de gemeten alcoholwaarde in het zweet. Van deze laatste was bij aanvang van

de pilot bekend dat de drager een alcoholverslaving heeft. Ook uit onze enquête bleek dat hij twee tot drie keer per week alcohol heeft gedronken.¹

Alcoholdetectie

Zeven dragers zeiden dat zij tijdens de draagperiode positief getest zijn op de aanwezigheid van alcohol in hun lichaam. Drie van hen zeiden dat ze inderdaad hadden gedronken, volgens de andere vier dragers was er sprake van een 'false positive'; de alcoholmeter testte positief maar volgens de drager was er geen sprake van alcoholinname. Zij noemden hiervoor uiteenlopende mogelijke oorzaken.² Hoewel volgens de procedures de toezichthouders binnen 24 uur contact moest opnemen, is dat bij deze vier dragers niet gebeurd. Wel gaven de dragers aan dat de toezichthouder hier later in een gesprek op in is gegaan. De drie dragers bij wie inderdaad sprake was van alcoholinname gaven aan dat ze kort nadat ze gedronken hadden een waarschuwing of een gesprek hebben gehad.

Verhindering of obstructie van de alcoholmeter

Uit gegevens die de alcoholmeter registreert bleek dat vier dragers de alcoholmeter tijdens de draagperiode (probeerden te) hinderden. De alcoholmeter registreert dan 'obstructie/verhindering'. Het is niet bekend of iemand op zo'n moment de alcoholmeter doelbewust probeerde te verhinderen om een meting te verrichten. De dragers zeiden dat zij niet hebben geprobeerd de uitslag van de alcoholmeter te beïnvloeden. Mogelijk dat men de alcoholmeter (veelvuldig) bewoog vanwege bijvoorbeeld jeuk of huidirritatie. Bij drie dragers heeft zo'n obstructie drie keer of minder plaatsgevonden, terwijl bij één drager dit 26 keer is gebeurd. Dit betrof de drager die tijdens het dragen regelmatig alcohol heeft gedronken.

6.2 Delictgedrag

In deze paragraaf gaan we in op het delictgedrag voorafgaand, tijdens en na het dragen van de alcoholmeter.

Overtreding voor draagperiode

Voorafgaand aan het dragen van de alcoholmeter zijn 17 dragers (van één drager ontbreekt deze informatie) voor 23 delicten veroordeeld die de aanleiding vormden voor het dragen van de alcoholmeter. In 12 gevallen betrof het een geweldsincident, soms in combinatie met verzet en/of rijden onder invloed. Overige delicten waarvoor de dragers zijn veroordeeld zijn diefstal, vernieling en aanranding waarbij tevens sprake was van het gebruik van geweld.

Negen dragers gaven aan eerder een delict te hebben gepleegd onder invloed van alcohol. Het aantal maal dat men dit heeft gedaan varieert van één keer eerder (twee dragers) tot 20 keer eerder (eenmaal genoemd).

¹ In overleg met Tactus is besloten tot een detox opname.

² Als mogelijke redenen voor het 'uitslaan' van de alcoholmeter noemden zij onder meer amoniadampen, nagellakremover, deodorant en een speelgoedauto die op ethanol werkt.

Overtredingen in draagperiode

Twee dragers zijn - naar eigen zeggen - tijdens de periode van het dragen van de alcoholmeter in aanraking geweest met de politie. Het is niet bekend waarvoor dit was, alleen dat dit geen aangifte betrof. In beide gevallen was er geen sprake van een combinatie met alcohol. Deze overtredingen hebben we niet teruggevonden in de politieregistraties. Twee andere dragers gaven aan een overtreding te hebben begaan tijdens de draagperiode zonder hierbij in aanraking te zijn gekomen met de politie. Bij één drager ging het om een verkeersovertreding. Volgens de drager had hij op dat moment niet gedronken. De andere drager heeft meerdere keren (naar eigen zeggen) diefstal gepleegd. Ook hier was geen alcohol in het spel.

In de politieregistraties kwam één dader met een incident voor dat is gepleegd in de draagperiode. Dit betrof een incident met vier delictcodes, waaronder eenvoudige mishandeling en verzet. Deze drager heeft de vraag naar het plegen van delicten tijdens het dragen met 'wil niet zeggen' beantwoord. Van de overige dragers stonden alleen delicten voorafgaand aan het aansluiten van de alcoholmeter bij de politie geregistreerd. Geen van de dragers is bij een incident betrokken in de periode drie maanden na het afsluiten van de alcoholmeter (noch naar eigen zeggen, noch op basis van politiegegevens).

6.3 Verschillende leefgebieden

Op twee momenten is nagegaan of de drager meende dat door het dragen van de alcoholmeter zich veranderingen hadden voorgedaan op verschillende leefgebieden. Dit is na het afsluiten van de alcoholmeter en drie maanden daarna gevraagd. Tabel 6.1 toont een overzicht van het eerste meetmoment. Het merendeel van de dragers rapporteerde op veel van de genoemde gebieden geen verandering.

Tabel 6.1 Veranderingen op verschillende leefgebieden door het dragen van de alcoholmeter

	Verslechterd	Geen verandering	Verbeterd	n.v.t.	Totaal
Relatie met familie	0	11	2	4	17
Relatie met partner	0	8	3	6	17
Relatie met kinderen	0	9	2	6	17
Werk	1	4	0	12	17
Scholing	0	2	1	14	17
Geestelijke gezondheid	2	11	3	0	16
Lichamelijke gezondheid	1	10	5	0	16
Mijn houding naar de politie	1	15	1	0	17
Mijn houding naar de reclassering	1	13	2	0	16
De mogelijkheid te voldoen aan de bijzondere voorwaarden	5	3	8	0	16

De verslechtering op het werk die één drager noemde bestaat uit lichamelijke klachten als gevolg van het ongelijke gewicht aan zijn been. Door de rugklachten die hierop volgden kon de drager niet alle werkzaamheden uitvoeren.

Een verslechterde geestelijke gezondheid werd door de dragers toegelicht als: "Ik vond het heel zwaar om de alcoholmeter te dragen" en "Het is niet prettig dat er een stigma aan kleeft, hoe mensen naar je kijken". De dragers die op dit leefgebied een verbetering zagen, gaven hier weinig tot geen toelichting bij. Hetzelfde geldt voor een verschil in lichamelijke gezondheid. Een drager merkte op zich fysiek beter te voelen doordat hij geen alcohol meer dronk.

De meting drie maanden na het dragen van de alcoholmeter laat heel weinig veranderingen zien. Veruit de meeste dragers benoemden dezelfde mate van verandering op het betreffende leefgebied als direct na afsluiting. Vier dragers zagen drie maanden later een verandering in de omgang met familie en/of kinderen; zij zagen na afsluiting van de alcoholmeter geen verandering op deze leefgebieden, maar drie maanden later noemden zij deze verbeterd.

7. CONCLUSIES

In dit laatste hoofdstuk bespreken we de conclusies van de evaluatie van de pilot alcoholmeter 2017. De pilot is uitgevoerd in de regio's Rotterdam en Oost-Nederland. In de oorspronkelijke opzet was het de bedoeling om 100 dragers mee te nemen in het onderzoek. Gedurende de pilot hebben echter slechts 26 cliënten de alcoholmeter gedragen. Bij 18 van hen hebben we na de draagtijd van 75 dagen een vragenlijst afgenomen, terwijl 14 (van de 18) ook hebben meegedaan aan de meting drie maanden na het afsluiten van de alcoholmeter. Daarnaast zouden 100 cliënten die wel in aanmerking kwamen voor het dragen van de alcoholmeter maar dit niet wilden fungeren als controlegroep. Dit is niet gelukt vanwege het lage aantal cliënten dat door de reclassering werd geselecteerd voor het dragen van de alcoholmeter.

Gezien het lage aantal dragers en het ontbreken van een controlegroep kon het effect of de invloed van de alcoholmeter op alcoholgebruik en delictgedrag niet op een wetenschappelijk verantwoorde wijze worden vastgesteld. In overleg met de begeleidingscommissie is daarop besloten de evaluatie vooral het karakter van een procesevaluatie te geven en de effectevaluatie los te laten.

We zijn begonnen met de reconstructie van de interventielogica om de werkzame mechanismen van de alcoholmeter in beeld te brengen. Vervolgens zijn diverse onderzoeksactiviteiten uitgevoerd om het verloop van de pilot, de knelpunten en verbeterpunten in kaart te brengen.

7.1 Vier redenen lagere instroom

De mate waarin de pilot c.q. de alcoholmeter een succes is hangt mede af van de instroom. Deze instroom vormde echter het grootste knelpunt. Uiteindelijk hebben 26 cliënten de alcoholmeter gedragen in plaats van de verwachte en gewenste 100. Daarmee kan worden vastgesteld dat de pilot in dit opzicht niet is geslaagd.

Uit de evaluatie kwamen ten minste vier redenen voor de lagere instroom naar voren, te weten: informatieverstrekking kwam te laat op gang; te weinig aandacht voor de pilot door groot aantal andere pilots; te strikte inclusiecriteria; en de focus op ZSM.

Late informatieverstrekking

De lagere instroom was onder meer te wijten aan de geringe bekendheid van de alcoholmeter. De voorlichting en de informatieverstrekking is pas na de start van de pilot begonnen. Bij een volgende pilot is het raadzaam de betrokkenen al voor de start van de pilot op de hoogte te stellen en goed te informeren.

Groot aantal pilots

Het inzetten van een bepaald alternatief c.q. middel hangt mede af van waarvoor op dat moment aandacht is. Binnen de reclassering liep een groot aantal pilots, waardoor de kans groot was dat de pilot alcoholmeter naar de achtergrond verdween op het moment dat er volop aandacht was voor een andere pilot. Daarnaast verdween de aandacht hiervoor naar de achtergrond omdat medewerkers van de reclassering sporadisch met het inzetten van de alcoholmeter te maken hadden. Hierdoor 'leefde' de pilot niet echt waardoor er sprake leek te zijn van een negatieve spiraal.

Te strikte inclusiecriteria

Een andere reden is dat met name de doelgroep van de SVG op basis van de gehanteerde inclusiecriteria vaak te zwaar is. Hun alcoholgebruik is meestal te problematisch en/of er is sprake van polydrug gebruik. Doordat de voorwaarden voor de instroom wel heel strikt waren, was het aantal geschikte kandidaten beperkt.

Focus op ZSM

Een andere mogelijke verklaring is dat de focus met name op ZSM is geweest. De beslismomenten op ZSM zijn kort waardoor weinig tijd was voor een juiste screening voor en/of uitleg over de alcoholmeter. Voor de instroom zou het beter zijn geweest wanneer de focus meer had gelegen op de rapporteurs van bijzondere voorwaarden.

7.2 Procedures en monitoring

Naast problemen met de instroom, is ook de screening van de cliënten niet altijd even goed verlopen en hebben zich in de uitvoering verschillende knelpunten voorgedaan. Daarentegen kwam de continue monitoring als positief punt van de alcoholmeter naar voren.

Procedures zijn wisselend verlopen

In het kader van de pilot zijn werkinstructies opgesteld voor de adviseurs en toezichthouders binnen de reclassering. De adviseurs en toezichthouders gaven aan dat deze instructies in de praktijk redelijk goed werkten. Wel vonden de adviseurs dat de contra-indicaties niet altijd helemaal duidelijk waren. Zo bleek het hebben van diabetes een contra-indicatie te zijn omdat sommige patiënten last kunnen hebben van opgezette benen. Het hebben van diabetes was op zichzelf dus geen contra-indicatie. Daarnaast zijn vier cliënten ondanks hun ernstige alcoholverslaving – hetgeen een contra-indicatie was – toch aangesloten op de alcoholmeter. Met andere woorden, van de 26 dragers behoorden vier niet tot de doelgroep van de pilot.

Volgens de aansluiters verliep het aansluiten van de alcoholmeter redelijk goed. Door de lage instroom is het echter geen routineklus geworden. Verder gaven de aansluiters aan dat het van belang is om tijd te nemen voor het aansluiten. In de beginperiode van de pilot moesten de aansluiters namelijk regelmatig terug omdat de alcoholmeter toch niet goed zat, bijvoorbeeld te strak of juist te los. In de beginperiode van de pilot hebben zich tevens

verschillende technische problemen voorgedaan met de apparatuur. Later zijn deze problemen verholpen door de aanschaf van andere modems.

Monitoring leverde vooral voordelen op

Een positief element was dat door de frequente metingen de alcoholmeter een betrouwbaarder beeld van het drinkgedrag van de cliënt gaf dan bijvoorbeeld de urinecontrole. Dit was tevens een van de werkzame mechanismen uit de reconstructie van de interventielogica. Deze continue monitoring bood de reclassering de mogelijkheid om de aard en omvang van de begeleiding meer op de cliënt af te stemmen. De toezichthouders zeiden dat ze door het gebruik van de alcoholmeter meer inzicht kregen in de momenten waarop iemand dronk. In de gesprekken konden ze hier dieper op ingaan, hetgeen de gesprekken c.q. begeleiding ten goede kwam. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat de meeste toezichthouders slechts één of twee cliënten hebben gehad die de alcoholmeter hebben gedragen.

Een ander voordeel van de constante monitoring is dat het minder fraudegevoelig is dan de reguliere urinecontroles. Bij urinecontroles ligt de frequentie van meten veel lager (twee tot drie keer per week) waardoor de cliënt hierop kan anticiperen. Bijna alle betrokkenen hadden inderdaad het idee dat het heel lastig was om met de alcoholmeter te frauderen. Het is echter wel van belang dat opvolging wordt gegeven naar aanleiding van een melding door de alcoholmeter. Wanneer de alcoholmeter alcohol detecteerde moest door de reclassering binnen 24 uur contact worden opgenomen met de cliënt. Volgens de dragers is dit in de pilot echter niet in alle gevallen gebeurd.

Een nadeel van de continue monitoring is het feit dat een drager elke dag op twee vaste momenten thuis moest zijn vanwege het uploaden van de gegevens van de alcoholmeter. Dit was lastig voor dragers met onregelmatige diensten c.q. werktijden. Daarnaast was het voor dragers niet mogelijk om een nacht elders door te brengen of enkele dagen achter elkaar weg te gaan (bijvoorbeeld een weekendje weg).

7.3 Redelijk betrouwbaar

De alcoholmeter lijkt een redelijk betrouwbaar instrument. Zo gaven 12 van de 13 dragers bij wie in de draagperiode geen alcohol is gemeten, aan dat zij niet hadden gedronken. Een drager zei wel te hebben gedronken in de periode dat hij de alcoholmeter droeg. Dit is echter niet door de alcoholmeter geregistreerd.

Bij drie dragers was wel alcohol gemeten. Zij gaven zelf ook aan te hebben gedronken. Daarnaast zeiden vier andere dragers dat zij positief zijn getest op alcohol, dit is echter niet terug te vinden in de registratiegegevens van de alcoholmeter. Volgens deze vier dragers was er overigens sprake van 'false positive'. Met andere woorden, zij zeiden niet te hebben gedronken, de positieve test had volgens hen andere oorzaken.

7.4 Deelnemers redelijk positief

Oorspronkelijk was het de bedoeling om het effect danwel de invloed van de alcoholmeter op het drink- en deliquent gedrag in kaart te brengen. Door de lage instroom en het ontbreken van een controlegroep kon het effect of de invloed echter niet op een wetenschappelijk verantwoorde wijze worden vastgesteld. We hebben ons daarom gericht op de ervaringen van de dragers met de alcoholmeter en het gebruik ervan.

Ervaringen

De dragers gaven aan dat het dragen van de alcoholmeter een positieve invloed heeft gehad op hun alcoholgebruik en de bewustwording daarvan. Twaalf dragers hebben aangegeven dat zij tijdens het dragen van de alcoholmeter geen alcohol hebben gedronken. Ook uit de metingen van de alcoholmeter bleek inderdaad dat tijdens het dragen bijna alle dragers niet hebben gedronken. Van de 14 dragers die ook aan de eindmeting hebben deelgenomen gaven negen aan dat zij in de drie maanden na het verwijderen van de alcoholmeter nog steeds geen alcohol hebben gedronken.

Een van de werkzame mechanismen uit de reconstructie van de interventielogica had betrekking op de stimulerende uitwerking van de alcoholmeter. De dragers gaven inderdaad aan dat de alcoholmeter voor hen een stok achter de deur was. Ook andere betrokkenen hebben aangegeven dat zij het idee hebben dat de alcoholmeter goed werkte als stimulerings- c.q. ondersteuningsmiddel.

Uit de gegevens van de politie bleek dat op een na, geen van de dragers in de draagperiode of in de drie maanden daarna bij de politie stond geregistreerd vanwege het plegen van een delict. Twee dragers zeiden in de draagperiode een overtreding te hebben begaan, zij zijn hiervoor echter niet in aanraking gekomen met de politie. Op de vraag of de alcoholmeter kan helpen bij het stoppen van delicten op korte of lange termijn reageerden de dragers wisselend. Het deel van de dragers dat zei te denken dat de alcoholmeter daarbij wel helpt was even groot als het deel dat zei te denken dat het niet helpt of dat er geen verandering zal optreden.

Gebruik

De alcoholmeter werd door de dragers geprefereerd boven urinecontroles, omdat deze laatste een grotere inspanning vraagt van de drager in praktische zin (het nakomen van afspraken). Daarnaast was de alcoholmeter te combineren met reguliere werktijden. Het continue meten en dat de alcoholmeter niet te beïnvloeden lijkt is door de dragers als positief punt genoemd.

Nadelen van de alcoholmeter waren praktisch van aard en betroffen met name de omvang van de alcoholmeter en het draagcomfort. Omdat de alcoholmeter vrij groot is, werd de drager beperkt in het dragen van bepaalde kleding en (werk)schoenen. Het verkleinen van de alcoholmeter was dan ook het meeste genoemde verbeterpunt.

7.5 Oordeel

De verschillende betrokkenen hebben we ook gevraagd naar hun oordeel over de alcoholmeter. Meerdere betrokkenen hebben aangegeven nog weinig ervaring te hebben opgedaan met de alcoholmeter. Het oordeel dat zij hebben gegeven is dan ook met name gebaseerd op aannames en verwachtingen.

Imago

Uit de enquête onder officieren en advocaten in beide pilotregio's kwam naar voren dat zij denken dat de alcoholmeter een goed instrument kan zijn voor de controle op de naleving van het alcoholverbod. De officieren gaven aan dat het hen een beter en makkelijker instrument lijkt om overtredingen te constateren dan de urinecontroles. Zij merkten hierbij wel op dat dit afhankelijk is van de werking en de betrouwbaarheid van de alcoholmeter. Daar hadden zij nog onvoldoende zicht op. Enkele advocaten gaven aan dat zij de alcoholmeter een inbreuk op de privacy van de drager vinden.

Behoefte

Volgens enkele reclasseringsmedewerkers zouden ze meer profijt kunnen hebben van de alcoholmeter als deze op verschillende manieren in hun werk kan worden ingezet. Zij gaven aan het onder meer te zien als een middel dat inzicht kan geven in het drinkgedrag en drinkpatroon van een cliënt, hetgeen kan helpen bij de begeleiding en het toezicht. De reclasseringsmedewerkers waren van mening dat de alcoholmeter vooral geschikt is om in te zetten als ondersteuningsmiddel, met name bij cliënten die gemotiveerd zijn om iets aan hun drinkgedrag te doen.

7.6 Ten slotte

We concluderen dat het grootste knelpunt de sterk tegenvallende instroom was, waardoor een effectevaluatie van de pilot niet mogelijk was. De vraag die hierbij kan worden gesteld is of de pilot zich wel richt op de juiste doelgroep. Volgens de oorspronkelijke doelstelling van de pilot – nagaan of de alcoholmeter geschikt is voor de toepassing in het strafrecht ter controle op de naleving van het alcoholverbod – is dit inderdaad het geval. Door de meerderheid van de betrokkenen werd echter opgemerkt dat de alcoholmeter naast controlemiddel ook goed kan worden ingezet als ondersteuningsmiddel bij het stoppen met dan wel minderen van het drinken van alcohol. Dit betekent wel dat de koppeling met het alcoholverbod dan wordt losgelaten.

Het draagcomfort van de alcoholmeter vormde een ander belangrijk knelpunt. Zowel de dragers als andere betrokkenen gaven aan dat zij de alcoholmeter groot en stug vonden. Een kleiner, minder stugge meter heeft de voorkeur, bijvoorbeeld in de vorm van een horloge. Ook het feit dat de dragers elke dag op twee vaste momenten thuis moesten zijn voor het uploaden van de gegevens werd door de dragers en andere betrokkenen als minder prettig ervaren. Dit was met name lastig voor dragers met onregelmatige werktijden en diensten. Dit kan worden verholpen door gebruik te gaan maken van een mobiel modem. Mocht men ervoor kiezen om de alcoholmeter daadwerkelijk in te gaan zetten dan dient in ieder geval rekening te worden gehouden met deze beide knelpunten.

